№ 23 ՇԱԲԱԹ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 24 **1896** ՇԱԲԱԹ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 24 № 23

ՔՍԱՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կիրակի, փետրվարի 25-ին, վանքի մայր եկեղեցում, պատարագից յետոյ կը կատարվի

ԼԵՒՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԽՕՋԱՅԵԱՆԻ

հոգեհանգիստը, նրա մահվան առաջին տարեդարձի առիթով, որի մասին և յայտնվում է ի գիտութիւն հանգուցեալի յիշատակը յարգողների: 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Իտալիայի արտաքին քաղաքականութիւնը. Չէ գործադրվում.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Օրէցօր. Մատենագրութիւն. Նամակ Շուշուց. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. «Արևելեան գպրոցների գործը». Նամակ Թիւրքիայից. Նամակ Պարսկաստանից. Կանանց հարցը Անգլիայում. Տրանսվաալի հարցը. —ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ազգի պահապանը.

ԻՏԱԼԻԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—

Օրվայ քաղաքական նշանաւոր դէպքը՝ Իտալիայի կրած ծանր պարտութիւնն է Աբիսսինիայում, որը, ինչպէս երևում է այսօրվայ հեռագիրներից, խոր սուգի մէջ է ընկղմել ամբողջ իտալական ազգը:

Ահագին միլիոններ ծախսել, երկրի ծաղիկ և մատաղ ուժերը ոչնչացնել զինուորական փառք ձեռք բերելու համար և այդ բոլորի փոխարէն կրել վճռական պարտութիւն, յաղթվել մի կիսավայրենի ժողովրդից,—այդ վերին աստիճանի ծանր հարուած է Իտալիայի համար:

Ճշմարիտ է, ծանր, խիստ մեծ է հարուածը, իտալական ազգին հասած դժբաղդութիւնը, բայց նա ունի և իր խրատական կողմը, որովհետև՝ այդ պարտութիւնը մի դատավճիռ է այն սխալ քաղաքականութեան դէմ, որին իտալական կառավարութիւնը վաղուց հետևում էր, հակառակ ազգի ցանկութեան ու հակառակ նրա ամենաէական շահերի: Դա վերջնական դատապարտութիւն է Իտալիայի գաղթականական փառասէր և աննպատակ քաղաքականութեան:

Երեսուն տարի հազիւ կայ, որ Իտալիան գոյութիւն ունի՝ իբրև անկախ եւրոպական պետութիւն: Այդ անկախութիւնը ձեռք բերելու համար նա մեծ զոհեր կրեց, և քաղաքականապէս ու տնտեսականապէս կազդուրվելու համար նա անպայման կարիք ունի երկար տարիներ մի անընդհատ, յարատև աշխատութիւն գործադրել, զարգացնել երկիրը տնտեսապէս, բարձրացնել նրա արդիւնաբերութիւնը, կրթական մակերևոյթը, մի խօսքով լարել ֆինանսական և պետական բոլոր ուժերը, որպէս զի կարելի լինի երկիրը հանել իր քայքայված և անկեալ վիճակից և այն սարսափելի աղքատութիւնից, որի մէջ գտնվում է իտալական ազգը՝ իր կրած երկարատև և ահագին աղէտների պատճառով:

Սակայն, փոխանակ այդ նպատակին ձգտելու, փոխանակ աշխատելու երկիրը ներքուստ զօրեղացնելու, իտալական կառավարութիւնը սկսեց արտաքին փայլի ետևից ընկնել, կամեցաւ մրցել եւրոպական մեծ պետութիւնների հետ արտաքին քաղաքականութեան և աշխարհակալութեան ասպարէզում: Եւ այդ նպատակին հասնելու համար, նա քամեց, սպառեց երկրի բոլոր նիւթական ուժերը, ուղարկեց հեռաւոր երկիրներ Իտալիայի ամենաթարմ, մատաղ, աշխատելու, գործելու և արդիւնաբերելու ընդունակ տարրը—երիտասարդական տարրը—և երկիրը հասցրեց տնտեսական քայքայման:

Իտալական ազգի ամենահասկացող և ինտելլիգենտ մասը, ինքն ժողովուրդը շատ անգամ ցանկութիւն յայտնեց կառավարութեանը՝ ձեռք քաշել այդ անզգոյշ, երկրի շահերի համար կործանարար գաղթականական քաղաքականութիւնից, յորդորեց նրան երկրի ներքին վիճակը բարւոքել, ահագին միլիոնները գործադրել երկրի տնտեսական, արդիւնաբերական և մտաւոր զարգացման վրա,—բայց իտալական կառավարութիւնը խուլ մնաց այդ հրաւէրների և նախազգուշացումների դէմ և շարունակեց իր վնասակար, երկրի ուժերը ջլատող քաղաքականութիւնը:

Եւ նա կրեց իր պատիժը: Ամբողջ տասնեակ տարիների աշխատանքը, ծախսած ահագին միլիոնները, հազարաւոր մատաղ ուժերի և Իտալիայի ամենալաւ զաւակների թափած արիւնը՝ զուր անցան:

Այդպէս է միշտ վախճանը այն անհեռատես, անշրջահայեաց քաղաքագէտների, որոնք րոպէական աջողութիւնից կուրացած, արտաքին փայլի ետևից ընկած՝ անտես են առնում իրանց երկրի և ժողովրդի ներքին էական շահերը:

Գոնէ այժմեան ծանր պարտութիւնը սթափեցնէր իտալական կառավարութիւնը և ստիպէր նրան ձեռք քաշել աննպատակ և կործանարար քաղաքականութիւնից: Դա կը լինէր կատարեալ երջանկութիւն Իտալիայի համար:

ՉԷ ԳՈՐԾԱԴՐՎՈՒՄ

—

Մի երևոյթ վաղուց գրաւել է գիւղական կեանքի հետազօտողների ուշադրութիւնը և զանազան մտածութիւնների նիւթ տուել. այդ այն է, որ գիւղը չէ կարողանում այնքան օգուտ քաղել գրագիտութիւնից, որքան նա պարտաւոր է և կարող է: Գիւղացին իր առօրեայ կենցաղավարութեան միջոցին՝ այլ ևս չէ յիշում գիրքը, գրիչը, թուղթը և սովորածը շատ անգամ մոռանում է:

Մինչդեռ գրագիտութիւն տարածելու մասին ինչքա՜ն հոգս է անվում, ինչքա՜ն քարոզներ են կարդացվում: Մենք անուանում ենք գրագիտութիւնը այն ուժեղ զէնքերից մէկը, որով մի ժողովուրդ կարող է ապահովել հաստատ կերպով ոչ միայն իր մտաւոր առաջադիմութիւնը, այլ և նոյն իսկ իր նիւթական բարօրութիւնը: Սակայն շատ քիչ ջանք է գործ դրված մինչև այժմ, որ ձեռք բերած գրագիտութիւնը ներգործական դեր կատարէր, որ նա գործադրվէր, ազդէր կեանքի վրա և բարեփոխութիւններ առաջացնէր իրականութեան մէջ:

Իւրաքանչիւր անձն, որ դիտել է գիւղական կեանքը երկար ժամանակ, նա լաւ գիտէ, որ բանիմաց, աշխատասէր, դիտող անձնաւորութիւնները գիւղում՝ ժամանակի ընթացքում սկսում են որոշ և պատկառելի տեղ գրաւել գիւղի մէջ: Այն գիւղացին, որ իր արհեստի մէջ հմուտ է, գիտէ լաւ մշակել հողը, հերկել, վարել, ծառ բուսցնել, այգի խնամել, անասուններ պահել, որ անդադար դիտողութիւններ է անում և բարեփոխութիւններ է մտցնում իր տնտեսութեան մէջ, նա մի քանի տարուց յետոյ հասնում է զգալի հետևանքների և սկսում է որոշ կերպով տարբերվել իր հարևաններից: Այն, ինչ տեսնում ենք մի առանձին գիւղացու վերաբերութեամբ, աւելի ևս նկատելի է, երբ մի ամբողջ գիւղ պատրաստված է թէ իր տնտեսական կեանքը բարւոքելու և թէ իր հասարակական պիտոյքները հոգալու՝ գիտակցօրէն: Այդպիսի գիւղը տարբերվում է շրջապատող գիւղերից, որոնք անշարժութեան մէջ են մնացել:

Գրագիտութիւնը այն տեսակ օժանդակ միջոցներից մէկն է, որ կարողանում է ընդհանրութեան սեփականութիւն դառնալ, ուրիշների փորձը, գիտութիւնը և հմտութիւնը տարածել ժողովրդի մէջ և այդպիսով ընդհանուրի բարեկեցութեան նպաստել: Հարկաւոր է սակայն, որ գրագիտութեան կատարելի կրթական դերը իրապէս տեղի ունենար և նրա գործադրութեան համար նպաստաւոր միջոցներ ձեռք առնվէին: Գիւղական ժողովրդի ընթերցանութեան, նրա հարցասիրութեան, նրա մտքի փոխանակութեան համար չունենք պատրաստած նիւթ, որից օգտվէր գիւղացի մարդը՝ լրացնելու իր կեանքի պահանջները:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱԶԳԻ ՊԱՀԱՊԱՆԸ

(Գաւառական հերոսներ)

—

Վերջապէս... Լսվեց դրսի դրան թրխկոցը: Նա չը համբերեց, դուրս գնաց: Մթութեան մէջ լսեց, որ դուռը կողպում են. ահագին երկաթէ նիգը շառաչելով ընկաւ իր տեղը, մեծ կողպէքը կախ ընկաւ նրանից: Եւ պահպանութեան այդ ազդու գործիքները դեռ չէին կարողացել իրանց ազդուկով յայտարարել, որ այդ ժամից Մահտեսու դուռը անառիկ է, երբ նրանց մօտ լսվեցան խորին բաւականութեամբ արտասանած բառերը. «Արդ ես ինձէն զիս ինքն սպրտ վարկայ կրկին հաստուցման կորստեան սատակման ի մահ...»

—Մի փակիր, հայրիկ, շտապեց ասել տիկինը:
—Փիէ... այս եղաւ հայրիկի պատասխանը:
—Մեզ մօտ մարդ պիտի գայ:
—Ո՞վ...
—Այն երիտասարդը:
—Գնա տուն, գնա, բարկացած ասաց Մահտեսին և բանալին իր գրպանում դրեց:

Այդ բաւական չէր: Նոյն երեկոյ Մահտեսին արձակեց իր լեզուի կապերը, որոնք այնքան ժամանակ տանջում էին նրան: Իր կնոջ մօտ նա երկար ու բարակ բացատրեց հարսին, որ այդպէս չէ կարելի անել, որ ինքը, այսինքն Մահտեսի-Մնացականը, մարդ է, մարդու որդի է, գլխին փափախ է դնում: Նա ցոյց տուեց թէ ինչ է ամօթը, պատկառանքը, թէ ինչ զարհուրելի բան է մարդկանց բերանի խօսք դառնալը, թէ մարդուս պատիւը մի ապակի է, որը եթէ կոտրվեց, այլ ևս չէ կարող ամբողջանալ առաջվայ պէս: Վերջաբանութեան հասնելով, նա խիստ կծու կերպով պահանջեց, որ հարսը անպայման յետ կենայ այդ երեսքացութիւնից, այդ անամօթ և անպատիւ գործերից:

—Մենք կնամարդին խրատում ենք, ասաց նա.—եթէ չէ խրատվում, սկսում ենք ամեն օր, ամեն ժամ հայհոյել նրան: Իսկ եթէ այդ էլ չէ օգնում, այն ժամանակ... ինչ արած, ծեծում էլ ենք: Բայց դու իմ հարսն ես, իմ լեզուն ինչպէս քեզ կոշտ բան ասէ:

Նինօն լսեց այդ բոլորը համբերութեամբ. նա վաղուց էր սպասում մի այդպիսի առիթի. և երբ խրատը վերջացաւ, նա սկսեց խօսել: Անամօթութեան, երեսքացութեան մասին նա մի խօսք անգամ չասաց. այլ միայն բացատրեց թէ ով է այն երիտասարդը և ինչու է իր մօտ գալիս: Նա պարզեց նպատակը, շատ հասարակ, հեշտ հասկանալի բառերով յայտնեց թէ ինչ մեծ բան է դպրոցը, ինչքան պատիւ է իր համար, եթէ կարողանայ օգնել աղքատ երեխաներին: Պատմեց նոյնպէս թէ ինչ կերպով պիտի ինքը օգնէ նրանց: Տեղ տեղ նրա ձայնը դողում էր. նա, կարծես, յոգնում էր, չփոթվում էր: Անսովոր պաշտօնի մէջ էր. յուզվում էր վախից թէ մի գուցէ չը կարողանայ հասկացնել, համոզել.- և այդ պատճառով երկարացնում էր խօսքը, մանր ու չափազանց հասարակ բաների մասին էր խօսում: Մարդ ու կնիկ լուռ էին, նրան չէին նայում, բայց համգիստ նստած էին. և նա կարող էր կարծել, որ իրան լսում են: Բայց երբ նա սկսեց պատմել թէ ինչ բան է ներկայացումը, թէ ինքը ինչ պիտի անէ այդ ներկայացման ժամանակ, դրութիւնը միանգամից փոխվեց: Մահտեսի-Մնացականի դէմքի վրա երևաց յուսահատութիւն, վիշտ. նա յետ նստեց, գլուխը բարձրացրեց դէպի առաստաղը և դողդոջուն ձայնով բացականչեց.

—Ողորմած Աստուած, ես հինգ խօսք խօսեցի, մէկին հարիւր պատասխան ստացայ... Ո՞ւր կորչի ինձպէս անբախտը:

Տիրեց լռութիւն, ծանր, խեղդող լռութիւն: Նինօն այլ ևս չը խօսեց. նա կորցրեց իր մտքերը, կորցրեց պատմութեան թելը: Մի աներևակայելի կարճ միջոցում նա հասկացաւ, որ վատ է խօսում, զուր է խօսում: Դա մի տարօրինակ վայրկեան էր: Սկզբում մի ինչ որ ցնցում անցաւ նրա մարմնի մէջ, նա զգաց պահանջ, Մահտեսուն նոյն կծու կերպով պատասխանելու պահանջ: Բայց թէպէտ վայրկեանը և այնուհետև լեզուն չէր հնազանդվում, կապկապված էր և լուռ էլ մնաց:

—Ասա դրան, այ կնիկ, յուսահատութեամբ խօսեց Մահտեսին.—ասա որ այն օրը ես կը գնամ, քարի գլխից կընկնեմ, փշուր փշուր կը դառնամ. գետը կընկնեմ, կը խեղդվեմ... իմ արիւնը կը թափեմ դրա գլխին այն օրը, երբ դա դուրս կը գայ մարդկանց առաջ... կը խաղայ... տաղ կասէ... Աստուած, Աստուած... այս ինչեր է խօսում բերանս...

Մահտեսու ձայնը դողդողում էր, վերջում սկսեց խեղդվել կոկորդի մէջ, իսկ Աստուած կանչելիս նա խռխռացրեց և... արտասունքը հեղեղի պէս թափվեց նրա աչքերից: Նա լաց էր լինում երեխայի պէս հեկեկալով, գլուխը ձեռքին բռնած:

Սարսափելի տեսարան էր: Նինօն և իր սկեսուրը մնացել էին քարացած: Ծերունու բերանից դուրս էին գալիս կիսատ-պռատ հնչիւններ, խօսքեր, որոնք վիշտ ու տագնապ էին յայտնում, որոնք թրջված ու խեղդված էին արտասունքի մէջ:

—Իմ մեղքերը, իմ մեղքերը, Տէր Աստուած, առներիս են փաթաթվել, հեծում էր ծերունին:

Այդքանին չը դիմացաւ սկեսուրը: Հիմա նա բերան բաց արաւ, սկսեց յանդիմանել Նինօին: Հարսն է տան ուրախութիւնը, տան շնորհքը. տան պատերը ծիծաղում են, երբ նրանց մէջ հարս է երևում. Աստուած էլ վերևից է ուրախանում, երբ հարսը տանն է ուրախացնում: Իսկ այժմ... այդ ինչ սուգ է տան մէջ... Միքայէլը օտար տեղ, հեռու ամենքից, իսկ այստեղ լաց... կարելի բան է, ողորմած Աստուած...

Նա էլ փղձկաց և լաց եղաւ: Նինօն վազեց իր սենեակը, ընկաւ մահճակալի վրա:

«Դժոխք, դժոխք», մրմնջաց նա և լռեց: Եւ մի ծանր ինքնամոռացութիւն եկաւ նրա վրա,

Գիւղացին արտաքին խթաններ չէ ստանում իր գրագիտութիւնը գործադրելու համար: Այժմ գիւղացի գրագէտը կամ ամենևին գործ չէ ածում իր գիտեցածը, կամ գնում է քաղաք, ուր նրա ձեռք բերած գրագիտութիւնը ծառայում է քաղաքացի բնակիչների շահերին, իսկ գիւղը մնում է անմասն նրանից:

Սակայն երբ գիւղը գործնական կեանքի մէջ կարդալու և գրելու պահանջ կը զգայ, նա իր քիչ գիտեցածն էլ կարող է վարժութեամբ բաւական զարգացնել: Իսկ այդ կը լինի այն ժամանակ, երբ այն բոլորը, ինչ վերաբերում է գիւղական առօրեայ հոգսերին և պիտոյքներին, կը մտնի գրքի մէջ, կերևայ տպագրական խօսքով, հրապարակական քննութեան առարկայ կը դառնայ և ինտէլիգենցիան կօգնի լուծելու գիւղական կեանքի մէջ յարուցված խնդիրները:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԷՑՕՐ

XII

Մի քանի խօսք Բարեգործական ընկերութեան վաղվայ նիստի առիթով: Մենք այդ ընկերութեան ջերմ համակիրներից ենք. խոստովանում ենք նրա անուրանալի օգտակարութիւնը և օգտակար գործունէութիւնը: Եւ, իբրև նրա ջերմ համակրողներից մէկը, պէտք է նկատենք, որ ընկերութիւնը չէ կարողանում լիովին արձագանք տալ այն պէտքերին, որ կեանքը դնում է նրա առաջ:

Այդ դեռ չէ նշանակում, ի հարկէ, որ Բարեգործական ընկերութիւնը գտնվում է այն մեռած, քնած վիճակի մէջ, որի մէջ մի ժամանակ խրված էին հայոց բոլոր հիմնարկութիւնները, երբ գտնվում էին ամեն բան մեռցնող, քնացնող և ամեն բան «անյայտութեան» վարագոյրով ծածկող «գործիչների» ձեռքում: Այդ տխուր ժամանակը անդառնալի կերպով անցել է:

Եթէ մեր պահանջները Բարեգործական ընկերութիւնից՝ աւելի են և մեծ, միմիայն այն հիման վրա, որ կեանքի պահանջները իրանք ստիպում են ոչ թէ կ ր կ ն ա պ ա տ կ ե լ, այլ տ ա ս ն ա պ ա տ կ ե լ ընկերութեան մուտքը, ծախսերը, ընդհանուր գործունէութիւնը:

Սակայն փաստերը ցոյց են տալիս, որ այդ գործունէութիւնը ոչ թէ միայն չէ տասնապատկվում, այլ նոյն իսկ չէ կրկնապատկվում: Ահա փաստեր.

Ընկերութեան գործունէութիւնը եղել է՝

1893 թւի նախահաշւով	8,670	ր.
1894 » »	7,000	»
1895 » »	8,000	»
1896 » »	8,400	»

Այդ թւերը պարզ ապացուցանում են, որ ընկերութեան նախահաշիւը, ճշմարիտ է, փոքրիկ տարբերութիւններ ունի, բայց այդ տարբերութիւնը չատ աննշան է, և խորհուրդը մի քանի տարի շարունակ պտտում է նոյն թւի շուրջը, որ ասել է թէ անկարող է լիութիւն տալ անդադար աճող պահանջներին:

Եւ յիրաւի: Այժմ ընկերութեանը դիմող ուսանողների, աշակերտների և աղքատների թիւը կրկնապատկվում, քառապատկվում է: Խորհուրդը անդադար ստանում է խնդիրքներ. մի օր ուսանողն է նպաստ խնդրում, մի օր որ և է դպրոցի օտարական աշակերտուհին է աղերսում իրան որդեգիր վերցնել, մի օր բազմաթիւ գաղթականներ են պատում ընկերութեան դուռը, չորրորդ օր աղքատ աշակերտներն են գրքի և հացի փող խնդրում, և այդ բոլորը տասնեակներով, մի քանի տասնեակներով.—իսկ ընկերութիւնը կամ բոլորին մերժում է, կամ հազիւ նրանց 10%-ին է լիութիւն տալիս, այն էլ մի քանի ամիսներ, նոյն իսկ տարի քաշքշելուց յետոյ...

Իր կանոնադրութեամբ Բարեգործական ընկերութիւնը հազար ու մի պարտաւորութիւններ է ստանձնել. նրա անունը բաւական ժողովրդականացել, հռչակ է ստացել, ուստի ամենքն էլ ամեն կողմից նրան են դիմում. դիմողների թիւն էլ օրերով է աճում, իսկ խորհուրդը իր նախահաշիւը չէ հանում այն նեղ շրջանակից, որի մէջ դրել է մի քանի տարիներից ի վեր: Դա՛ բաւարար գործունէութիւն չէ: Այդպիսի գործունէութիւն ս ա ղ կը գար մեր յետադէմ բանակի գործիչներին, որոնց իդէալն է եղել ամեն բան քընացնել, մեռցնել. իսկ այժմեաններին՝ ոչ:

Սխալվում են նրանք, որ ընկերութեան գործունէութիւնը համեմատում են անցեալի հետ, և պարծանքով գտնում են, որ այժմ անհամեմատ լաւ է և աջողակ: Մ ե ռ ա ծ անցեալի հետ չը պէտք է համեմատել ներկայ գործունէութիւնը, այլ ի ր ա կ ա ն կեանքի պահանջների հետ, և այն ժամանակ կը խոստովանեն ամենքն էլ, որ հարկաւոր է տասնապատկել եկամուտները, եռանդը և գործունէութիւնը:

Փոքրիկ, համեստ Հրատարակչական ընկերութիւնը իր նախահաշիւը մի քանի տարվայ ընթացքում 1,000 րուբլուց հասցրեց 8 հազար րուբլու, և այս տարի, ինչպէս լսում ենք, մտադիր է աւելի մեծ նախահաշիւ ներկայացնել ընդհանուր ժողովին: Նոյնը ոչ թէ միայն կարող է, այլ պէտք է անի Կովկասի Բարեգործական մ ե ծ ա ն ո ւ ն ընկերութիւնը:

Խ. Մալումեան

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

I

«Ս ր բ ա զ ա ն պ ա տ մ ո ւ թ ի ւ ն ն ո ր ո ւ խ տ ի —Գործք Առաքելոց», Սահակ քահ. Սահակեանցի. Թիֆլիս, 1896.

Այս դասագիրքը, որի նիւթն է քրիստոնէական կրօնի առաջին պրօպագանդան՝ եռանդուն և անխոնջ Պօղոս առաքեալի ձեռքով, կարող էր ընթերցանութեան գիրք դառնալ և հասակաւորների համար: Առաքեալների գործերը պատմված են ժամանակագրական կարգով, որոշ դասաւորութիւնների են ենթարկված և բաժանված են փոքրիկ գլուխների, հեշտացնելով ընթերցանութիւնը և անցքերի ըմբռնումը: Գիրքը միայն այս արժանաւորութիւններն ունի: Պակասում են չատ բաներ, որոնք անհրաժեշտ են թէ դասագրքի և թէ առհասարակ ընթերցանութեան գրքի համար: Լեզուն ներկայացնում է մի կատարեալ բաբելոնեան խառնակութիւն. հեղինակը հարկաւոր է համարել խճողել գիրքը ոչ միայն գրաբար դարձուածքներով, ոճերով, երկար ու կարճ նախադասութիւններով, այլ և աշխարհաբարի մէջ նեղութիւն չէ կրել հետևել մի որոշ ձևի և քերականական կանօնի: Եւ այդպիսով պատմութիւնը դուրս է եկել թոյլ, տպաւորութիւն չը գործող: Բնագիրը չատ տեղ այնքան ընկճել է հեղինակին, որ համարեա անհասկանալի է դարձրել չատ նախադասութիւններ: Մի տեղ «եղբայրներ», միւս տեղ «եղբարք», միմեանց կողքին՝ «իրա» և «իւր», մի տեղ «նոքա», միւս տեղ՝ «նրանք»: Ո՞վ է գործածում այսպիսի դարձուածք. «Հ ր է ա յ ք ր ի ս տ ո ն ե ա յ դարձածներից ոմանք ասում էին հ ե թ ա ն ո ս ք ր ի ս տ ո ն ե ա յ դարձածներին»: Կամ. «Այսպիսի մարդը արժանի չէ, որ աշխարհիս վրա ապրէ, բարձ զդա»: Կամ թէ. «Այստեղ ժողովուրդն աւելի խելացի վարվեց՝ քան թէ Թեսաղոնիկէինը»: Թէ որպիսի անհոգութեամբ է վերաբերվել հեղինակը դէպի պատմութեան բնագիրը և ժամանակը, ցոյց է տալիս այն, որ Պօղոս առաքեալը իր մի ճառի մէջ ասում է. «ե ր կ ր ա գ ն դ ի ս վրա բնակվող». բնագրում այդ բառը չը կայ և չէ էլ կարող լինել, քանի որ այն ժամանակները չը կար մէկը, որ իմանար թէ գունդ է մեր երկիրը: Պատմելով Պօղոսի Մելիտինէ կղզին հասնելը, հեղինակը մոռանում է, որ ինքը չէ եղել Պօղոսի հետ և ասում է. «Տեղացիներից հարց ու փորձ արին և իմացան, որ այդ ցամաքը Մելիտինէ կղզին է, որ այժմ Մալտա է կոչվում: Եղանակը ցուրտ էր և անձրևային. կղզու բնակիչները սիրով ընդունեցին մեզ. խարոյկ վառեցին, որ տաքանան»: Աւելացրէք այդ բաբելոնեան խառնակութիւնների վրա և անթիւ տպագրական սխալները և դատեցէք թէ որքան իրաւունք ունի հեղինակը ցանկանալ «որ այս գրքոյկը ես նոր բարեկամներ չահէ, իսկ հներին իրենց հաւատոյ մէջ ամուր պահպանէ»: Դրա համար հարկաւոր էր գոնէ բարեխղճութեամբ վարվել լեզուի հետ և նկատի ունենալ, որ ոչ ոք իրաւունք չունի յեղաշրջել թէ աշակերտների և թէ ուրիշ ընթերցողների հասկացողութիւնները պարզ, կանօնաւոր աշխարհաբար լեզուի մասին: Գրքի վերջում կայ մի լաւ քարտէզ, որ ցոյց է տալիս Պօղոսի առաքելական ուղևորութիւնները:

II

«Գ ի ւ ղ ա կ ա ն փ ա ս տ ա բ ա ն ը»—Է. Օժէշկօի: Թարգմ. Յ. Մեղնիկեան: Պետերբուրգ, 1896.

«Տաքութիւն և օդ» գեղեցիկ բրօշիւրից յետոյ Պետերբուրգի հայ ուսանողները հրատարակել են գեղեցիկ տպագրութեամբ բելլետրիստիական այս գրուածքը, որի մէջ նկարագրված է մի հրէշաւոր փաստաբան, որ անխիղճ կերպով կեղեքում է գիւղացիներին:

Ընդունելով, որ գիւղացի ազգաբնակութեան համար այդպիսի փաստաբանները մի կատարեալ չարիք են, մենք չենք կարող չարտայայտել մեր համակրութիւնը ամեն մի ձեռնարկութեան, որ միտք ունի հասկացնել կեղեքվող ժողովրդին թէ ինչ բան է այդ չարիքը: Բայց մեզ թւում է, որ հրատարակիչների ընտրութիւնը այս անգամ չատ էլ աջող չէ: Լեհացի յայտնի հեղինակը չատ խոշոր գծերով է նկարել գիւղի փաստաբանին, տուել է նրան այնպիսի յատկութիւններ, որոնք չափազանցրած են երևում: Բոլորովին բնական է, որ կեղեքիչ իրաւագէտը ունենայ հարստահարութիւնների մի ամբողջ սիստեմ. բայց պէտք է այն էլ խոստովանել, որ գիւղացի ժողովուրդը, որքան էլ տգէտ լինի և միամիտ, չէ կարող այնպիսի հեշտութեամբ ենթարկվել կեղեքումների մի երկար չարքին: Գուցէ հեղինակի նպատակն է եղել փաստաբանի հարստահարութիւնների շրջանում ցոյց տալ մի մօր, Քրիստինայի, սրտի անսահման սէրը: Եւ իսկապէս, այդ կնոջ պատկերը հիանալի կերպով է գծագրած: Իսկ փաստաբանը մի բացառիկ երևոյթի տպաւորութիւն է թողնում:

Թարգմանութիւնը, դժբախտաբար, անփոյթ կերպով է կատարված:

III

«Կ ի լ ի կ ի ա»: Պետերբուրգ, 1896.

«Արաքս»-ի հրատարակիչ Գուլամիրեան իր այս նոր հրատարակութիւնը անուանում է աշխարհագրութեան դասագիրք: Բայց իսկապէս դա մի բաւական մանրամասն տեղեկագրութիւն է, որ պարունակում է իր մէջ այն բոլոր տեղեկութիւնները (պատմական, տնտեսական, վիճակագրական, ազգագրական, հնագիտական), որոնք վերաբերվում են Կիլիկիային: Կարող ենք ասել, որ ոչ մի չատ թէ քիչ աչքի ընկնող տեղեկութիւն, որ յայտնի է այդ հետաքրքիր և մեզ անծանօթ երկրի ներկայ և անցեալ կեանքից, չէ մոռացված այս գրքի մէջ: Իւրաքանչիւր գաւառ, իւրաքանչիւր նշանաւոր տեղ նկարագրելով առանձին-առանձին, կազմողը կարողութիւն է տալիս ընթերցողին որքան կարելի է լիակատար հասկացողութիւն կազմել այդ առանձին տեղերի մասին: Մի խոշոր պակասութիւն, որ ունի այդ գիրքը, աշխարհագրական քարտէզի բացակայութիւնն է. առանց քարտէզի գիրքը չէ կարող հասնել իր նպատակին, որքան և մանրա-

---

մի թմրութիւն, որ առժամանակ մոռացնել տուեց նրան թէ ուր է նա, ինչ է և ինչ է անում:

Անցաւ բաւական ժամանակ: Ջղերը հանդարտվեցան, մտքերի քաոսը անցաւ և Նինօն զգաց իր դրութիւնը: Մենակութիւն, չը կայ օգնութիւն, չը կայ մի օժանդակ հեղինակութիւն, որին հաւատային: Օ՛, ինչո՞ւ ժայռերը հասկանալու ընդունակութիւն չեն ստացել երկնքից. այն ժամանակ գուցէ մարդկանց մէջ չը լինէին սառն ու ցուրտ ժայռեր... Տիկինը աչք էր ածում իր չորս կողմը, կարծես որոնում էր մի նեցուկ, մի կաբեկից անշունչ առարկայ: Ոչինչ չը կար: Ճրագը վարդագոյն լուսամփոփի տակից ողողել էր սենեակը մի աղօտ լոյսով, որ ամբողջովին մեղկութիւն էր, քան բերող մի թուլութիւն: Ամեն ինչ անշարժ, ծոյլ ու քնաթաթախ էր այդ լոյսի մէջ: Եւ այդ բոլորի վրա աւելանում էր մի անընդհատ խուլ մրմունջ, մի ինչ որ անորոշ, աղաչաւոր շշնջիւն: Մի հատիկ պատուհանը, որ բացված էր բակի վրա, ակամայ գրաւեց նրա ուշադրութիւնը: Թանձր ու խիտ երկաթէ վանդակի տակից նա նայեց: Դրսում, պատուհանի առաջ, փոքրիկ գործի վրա չոքած էր Մահտեսին: Սենեակի կարմիր լոյսը հազիւ էր լուսաւորում նրա բաց գլուխը, և լերկ գագաթը սպիտակին էր տալիս չրջապատող մթութեան մէջ: Այդ գագաթը չուտ չուտ ցած էր գնում, գետնի վրա էր դընվում և այդ ժամանակ խորհրդաւոր մրմունջը աւելի բարձր ու որոշ լսելի էր դառնում, աւելի ոգևորված. այդ ժամանակ Մահտեսին, կարծես, իր եռացող սիրտն էր դուրս հանում և նրա մէջ բոյն դրած վիշտը ողբում էր իր թոքերը կորատելով: Իսկ երբ լերկ գագաթը նորից բարձրանում էր, թևերը տարածվում էին դէպի աստղազարդ երկինք, լեզուն հպարտութեամբ արտասանում էր «մեղայ» և ձեռքը խուլ թնդիւնով զարնվում էր կրծքին: Ապա Մահտեսին անշարժանում էր, մրմունջը շարունակվում էր իբրև լեռնային վտակի միանման հոսանք, մինչև որ լերկ գագաթը նորից խոնարհվում էր գետնի վրա:

Նա աղօթում էր: Եւ այդ մոլեռանդ աղօթքը Նինօի մէջ սարսուռ էր տարածում: Նա մնացել էր անշարժ, պլշած նայում էր ծերունուն. և այդ ժամանակ նրա մէջ որպիսի՜ մեծ զզջումն առաջացաւ: Նա խղճահարվեց, նա ուզում էր խօսել, ուզում էր քաղցր ու հեզ ձայնով կանչել ծերունի սիրտն, տեղից վերկացնել: Բաւական գիշեր էր անցել, իսկ նա, խեղճը, ինչպէս է աղօթում, ծեծում է իրան: Տեսարանը ծանր տըպաւորութիւն էր անում, որին տիկինը դիմանալ չէր կարողանում: Եւ իսկոյն ծագեց հարցը. մեղաւո՞ր է ինքը: Թվում էր թէ, այո՛, մեղաւոր է: Մի ինչ որ յանցանքի գիտակցութիւնն էր ծնունդ առնում նրա մէջ, երբ տեսնում էր լերկ գագաթի գետնին քսվելը, լսում էր կրծքի խուլ թընդիւնները: Բայց ինչ յանցանք էր այդ, ինչ անունն ունէր: Ահա այդ չէր կարողանում նա գըտնել:

Նա սկսեց դանդաղ քայլերով անց ու դարձ անել սենեակում: Այդ ժամանակ նա տեսաւ սեղանի վրա ընկած ծրարը: Ձեռքն առաւ, Միքայէլի գրութիւնը տեսաւ: Ո՞վ էր բերել նամակը և ինչո՞ւ գցել են այստեղ. մի բառ անգամ չեն ասել, թէ կայ նամակ: Պօստի կնիքը ցոյց էր տալիս, որ նամակը հինգ այդ օրն էր ստացվել: Հասցէն գրված էր Նինօի անունով: Երևի այդ երևոյթեան տեղի ունեցած դէպքերն են Մահտեսուն մոռացնել տուել նամակը. թէ չէ նա հարիւր անգամ հարցրած կը լինէր, թէ ինչ է գրել Միքայէլը:

Եւ մոռանալով ամեն ինչ, նա մի ակնթարթում պատռեց ծրարը: Նամակը բաւական երկար էր և այդ հանգամանքը որքան գոհութիւն պատճառեց տիկնոջ սրտին: Սա, այս սիրտը, ամբողջապէս ձգվեց դէպի նամակը՝ կպչելու, հանգիստ կորզելու համար:

Նա կարդում էր: Սկզբում չքնաղ ժպիտը, որ խաղում էր նրա դէմքի վրա, ցոյց էր տալիս, որ նա այդ վայրկեանին մի երջանիկ ամուսին է: Բայց ժպիտը մարեց, անհետացաւ, երբ նրա աչքերի առաջ եկան մի քանի տողեր. նա սաստիկ կարմրեց, երակները ականջների մէջ սկսեցին աւելի թունդ զարկեր տալ:

«Ի վերջոյ թոյլ տուր քեզ մի փոքրիկ յանդիմանութիւն անել, հոգիս», գրում էր Միքայէլը. «Հօրիցս մի քանի գանգատներ եմ ստացել քո մասին: Դու գիտես որ նա հին մարդ է, ունի իր հայեացքները, իր մտքերը, որոնցից կը բաժանվի միայն գերեզմանի ափին: Ինչո՞ւ վշտացնել ծերունուն: Նա բարի է, սիրում է ինձ անչափ, և, հաւատացած եմ, պակաս չէ սիրում քեզ, ինչպէս իր որդու թանգագին, անձնման ընկերին: Այդ ընկերը նրա որդու սրտի սէրն է, թագուհին է, կեանքի պայծառ աստղն է, որ կաթնագոյն շողերով լուսաւորել է կեանքի դժուար ճանապարհը, որ մարմնացնում է քաղցրութիւնը, երջանկութիւնը: Այո՛, ամեն ինչ կայ մի սիրուն կեանք հիմնելու համար: Մեզ մի բան է պակասում, հոգիս. մեզ դեռ հարկաւոր է անուն ստեղծել, մենք դեռ անուն չունենք: Ճի՞շդ չէ... Մի տխրիր, համբերութիւն ունեցիր և դու կը տեսնես, որ քո Միքայէլը դիրք, անուն կաշխատէ: Մենք այժմ պիտի աշխատենք, երկուս միասին: Բարձր հասարակութիւնը իր պահանջներն ունի: Մի մոռացիր, որ ապագայ ունենք, անուն է հարկաւոր մեզ: Աղաչում եմ ծուռ բացատրութիւն չը տաս իմ այս խօսքերին: Ամեն րօպէ ձեռքիդ ունես իմ սիրտը և, ի հարկէ, ինձանից լաւ ես ճանաչում նրան և ինձանից պարզ ես տեսնում, թէ ինչ է նա քեզ համար: Լսիր ինձ. դու ազատ ես, որքան իմ մէջ չունչ կայ: Բայց, հոգիս, ոչ մի լուսաւորութիւն, ոչ մի բարոյական փիլիսոփայութիւն դեռ չէ ասել, թէ պէտք է մոռանալ մեծերին, ծնողներին: Բարձրագոյն իմաստութիւնը ես գտնում եմ այս խօսքերի մէջ. «պատուիր հօրդ ու մօրդ և հնազանդվիր նրանց»: Դու լաւ պիտի իմանաս այդ խօսքերը, աւելի լաւ, քան կարող է իմանալ մի ուրիշը...

մասն լինի նկարագրութիւնը, բայց և այդպէս, երկիրը մնում է մութ և անհասկանալի:

Գիրքը իր արտաքինով շատ լաւ տպաւորութիւն է թողնում, թէև միանգամայն գեղարուեստական հրատարակութիւն լինելուց հեռու է: Պատկերները մեծ մասամբ աջողված են և եթէ մի քանիսները խաւն են և անորոշ, դրա պատճառն այն է, որ տպարանը չէ կարողացել ըսկզբից մինչև վերջը թէ բնագրի և թէ պատկերների տպագրութիւնը միանման աջողութեամբ կատարել կապոյտ թանաքով:—Բայց և այդպէս, «Կիլիկիան» մի մաքուր հրատարակութիւն է և արժէ որ շատ տարածվի:

Լ.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

փետրվարի 20-ին

Քաղաքային ինքնավարութեան համար ձայնաւորների ընտրութիւնները նշանակված են մարտի 10-ին: Մինչև այժմ արդէն երկու նախապատրաստական ժողովներ եղան ապագայ ընտրութիւններին «աջող» ելք տալու համար:

Մի կողմ թողնելով այն անկանոնութիւնները, որ տեղի են ունեցել ընտրողների ցուցակը կազմելիս (շատերը, որոնք իրաւունք ունէին ընտրող լինելու, ցուցակ չեն մտցրված), մենք կը ցանկանայինք մի փոքր պարզել Շուշու ընտրողներին այն ամենը, ինչ որ կատարվում է նրանց առաջ և նրանց միջոցով, բայց նրանց և առհասարակ ամբողջ հասարակութեան շահերի հակառակ:

Պէտք է ասել, որ Շուշու ընտրողների ահագին մեծամասնութիւնը հասկացողութիւն չունի քաղաքային ինքնավարութեան նշանակութեան մասին, հետևապէս և այն մասին, թէ ինչպիսի մարդիկ են հարկաւոր ձայնաւոր լինելու համար: Օգտվելով այդ հանգամանքից մի խումբ մարդիկ, որոնցից իւրաքանչիւրը քաղաքի ընդհանուր շահերի մասին նոյնքան է մտածում, ինչքան որ սուլթանը հայերի բարօրութեան մասին, կարողացան այդ նախապատրաստական ժողովներին այնպիսի ձև տալ, որը իսկապէս կարելի է ընտրողների կամքի բռնաբարում համարել:

Առաջին նախապատրաստական ժողովում, երբ դեռ ընտրողները ոչ մի բանից տեղեկութիւն չունէին, այդ պարոնները, շատ լաւ իմանալով, որ առհասարակ ամեն տեսակ ընտրութիւնների մէջ միամիտ ժողովուրդը հակված է ընտրել «աղաներին», առաջարկում են ընտրել 20 մարդ և իրաւունք տալ նրանց, որ նրանք իրանք ջոկեն մնացածներին: Մեծամասնութիւնը չը հասկանալով այդ տակտիկայի բուն նպատակը, այդպէս էլ անում է: Երկրորդ ժողովում ընտրվածները ներկայացրին ջ ո կ վ ա ծ ն ե ր ի ն: Պահանջվեց որ նորից կարդացվի կանդիդատների լիակատար ցուցակը: Ցուցակից երևաց, որ «աղաները» մտել են նրա մէջ:

Մի քանի մարդիկ տեսնելով այդ բոլորը՝ փորձեցին բողոքել և հասկացնել ընտրողներին, որ այդ ընտրված մարդկանց ահագին մեծամասնութիւնը բոլորովին չէ կարող ծառայել այն նպատակին, որի համար նրանց ընտրում են: Բայց այդ բողոքները հետևանք չունեցան և ընտրված 20 մարդիկ իրանց «ջոկած» մնացածների հետ միասին պիտի կազմեն իրանց ցուցակները և ընտրողների ձեռքը տան, իսկ նրանք պիտի այդ անունները գրեն և գցեն նշանակված արկղները:

Հասկանալի է, որ այն ընտրողները, որոնք բանի էութիւնը, թէև ուշ, բայց արդէն հասկացել են, այդ ցուցակը անփոփոխ չեն թողնի: Համենայն դէպս այն հանգամանքը, որ ընտրութիւններին մասնակցող ինտէլլիգենտ մարդիկ շատ քիչ կան և եղածներից էլ, ի հարկէ, «ջոկողները» խոյս են տալիս, գուշակել է տալիս, որ մեր ապագայ դումայից շատ քիչ բան կարելի է սպասել: Իսկ եթէ թուրքերը կարողացան իրանց թիւը հասցնել ձայնաւորների կէսին, համաձայն նրանց տուած իրաւունքի, այն ժամանակ մեր դուման իսկի պ ա կ ա ս տեղ չի ունենայ:

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» այս օրվայ համարը բաղկացած է թերթ ու կէսից:

—

Հարկաւոր ենք համարում յիշեցնել, որ Բարեգործական ընկերութեան անդամները տարեկան 5 րուբլի տալուց զատ, էլի մի պարտաւորութիւն ունեն,—ներկայ լինել ընդհանուր ժողովին: Ընդհանուր ժողովումն է քննվում ընկերութեան գործունէութիւնը. այդ ժողովումն են ընտրվում ընկերութեան ղեկավարները, և այդ պատճառով ընդհանուր ժողովին մասնակցելը իւրաքանչիւր անդամի տարրական պարտքն է:

—

Մեզ հաղորդում են, որ այսօր, շաբաթ օր, փետրվարի 24-ին, Գանձակում պէտք է տեղի ունենայ այնտեղի նորաբաց Գիւղատնտեսական ընկերութեան հանդիսաւոր ն ի ս տ ը: Անդամներ գրված են մինչև 30 անձ:

—

«Гражданинъ» լրագիրը հաղորդում է, որ Պետերբուրգում տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն, որին մասնակցում էին արդարադատութեան և ներքին գործերի մինիստրները, Կովկասի կառավարչապետ գեներալ-ադիւտանտ Շերեմետէվ և ուրիշ անձինք: Խորհրդակցութեան համար նիւթ ծառայեցին դուխոբորների գործի մասին ժողոված տեղեկութիւնները, որ հաւաքել է Սինոդի օբէր-պրոկուրորի առանձին յանձնարարութիւնների պաշտօնեայ Սկվորցով, որը յատկապէս ուղարկված էր այդ գործի հետ ծանօթանալու համար: Այդ նիւթը պարունակում է իր մէջ դուխոբորների և նրանց աղանդին վերաբերեալ մանրամասնութիւնները:

—

Պաշտօնական «Кавказъ» լրագրում կարդում ենք. «փետրվարի 18-ին բռնված չարագործը, որը կամենում էր սպանել Միրականեանցին, իսկ դրանից առաջ, փետրվարի 13-ին, փորձ փորձեց սպանել Պօղոս Ակօպօվին, և որը իրան Մարկոս էր անուանում, այժմ, հաւաքած տեղեկութիւններից երևում է, որ նրա ազգանունն է Լևոն Ամինօվ, որը երկու անգամ փախել է տաժանակիր աշխատանքներից:» Յոյս ունենք, որ Ռուսաց հեռագրական գործակալութիւնը այդ վերջին փաստն էլ կը հեռագրի Պետերբուրգ:

—

Ինչպէս յայտնի է, մայիսին, թագադրութեան պատճառով, գիմնազիաներում քննութիւն կը լինի միայն ուսումն աւարտող աշակերտների համար, իսկ մնացած դասարանների աշակերտները, բացի մեծ պատրաստականից, որոնք բաւարար թւանշաններ կունենան, կը փոխադրվեն առանց քննութեան: Այժմ կաւելացնենք, ասում է «Кавказъ» լրագիրը, որ ո և է առարկայից կասկածելի կամ թոյլ աշակերտների համար, անցեալ տարիների նման, քննութիւններ կը նշանակվեն մինչև արձակուրդները կամ արձակուրդներից յետոյ, մանկավարժական ժողովի հայեցողութեան համեմատ: Ինչ վերաբերում է փոքր պատրաստականի (մեծ պատրաստականում սովորաբար վականսիա չէ լինում) և առաջին դասարանի ընդունելութեան քննութիւններին, դրանք, ինչպէս և անցեալ տարի, կը կատարվեն մայիսին և օգոստոսին:

—

Մի յատուկ յանձնաժողով, կոմս Դելիանովի նախագահութեամբ, մայրաքաղաքի լրագիրների ասելով, այս օրերս կանանց բժշկական նոր բացվելի ինստիտուտը մտնելու կանոնները մըշակեց: Կին-ուսանողների ընդունելութիւնը վճռված է կատարել 1896—97 ուսումնարանական տարում: Կին-ուսանողների սկզբնական թիւը լինելու է 125: Ինստիտուտը մտնել ցանկացող անձինք հետևեալ կարգով կընդունվեն: Նախ Պետերբուրգի իգական բարձրագոյն կուրսերի պատմա-լեզուաբանական և ֆիզիկո-մաթեմատիկական բաժիններում լիակատար դասընթացն աւարտածները, ապա—Բօժդէստվենսկի կուրսերում աւարտածները—բժշկի օգնականուհիներ և ֆէլդշերուհիներ, Ֆիշէրի իգական կլասիկական Մոսկվայի գիմնազիան աւարտածները և, վերջապէս, իգական գեմնազիաները կամ թէ գիմնազիաներին հաւասար իրաւունքներ ունեցող իգական դպրոցների դասընթացն աւարտած անձինք: Բարձրագոյն կուրսերի դասընթաց աւարտողները կընդունվեն ինստիտուտը առանց քննութեան. Ֆիզիկո-մաթեմատիկական բաժնի ուսանողուհիները ինստիտուտը մտնելու ժամանակ պէտք է ներկայացնեն թւանշաններ լատիներէն լեզուից, որի քննութիւնը պէտք է կատարվի բարձրագոյն կուրսերում. մնացածները, բացի Ֆիշէրի գիմնազիայի նախկին աշակերտուհիներից, պէտք է ներկայացնեն վկայական լատինական լեզուից հասունութեան քննութիւն տալու մասին արական կլասիկական գիմնազիաներից մէկում:

—

ՆՈՒԽՈՒՑ՝ հայոց Բարեգործական ընկերութեան տեղական ճիւղի վարչութիւնը խնդրում է մեզ տպել հետևեալը. «Բարեգործական ընկերութեան Նուխու ճիւղը ստացել է նպաստ ագուլեցի հանգուցեալ Մահտեսի Ստեփան Գէորգեանցի ժառանգներից՝ 200 րուբլի, նուխեցի հանգուցեալ Գրիգոր Գիւլբասարեանցի ժառանգներից 25 րուբլի, և նուխեցի հանգուցեալ տիկին Հռիփսիմէ Նաւասարդեանցի ժառանգներից 5 րուբլի, որոնց վարչութիւնը յայտնում է իր խորին շնորհակալութիւնը»:

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ գրում են «Русскія Вѣдомости» լրագրին. «1891 թւի վերջին և 1892 թւի սկըզբներին կովկասեան մամուլի մէջ հրատարակվել էին լուրեր, թէ Ախալցխայի գաւառի մահմէտականները գաղթում են Թիւրքիա: 1893 թւի ամառը գաղթականութիւնը այնքան մեծացաւ, որ կալուածատէրերից մի քանիսը սկսեցին երկիւղ կրել, թէ մի գուցէ իրանց հողերը մնան անմշակ՝ բանւորների պակասութեան պատճառով: 1894 թւի սկզբին թէև գաղթելը շարունակվում էր, սակայն տևեց կարճ միջոց: Իսկ ապրիլ ամսին լուր տարածվեց, թէ գաղթածները նորից վերադառնում են: Նախ վերադարձան Մեծ-Սմադա գիւղի բնակիչներ՝ Ալի և Կադըր Հասան-օղլի, իսկ յետոյ Ցկիսի, Շոլավէրի, Ացկուրի, Ցկեմարա, Ցխիսի, Ջեմօ, Կզեմօ-Օսխօրա, Վարխանի, Անի, Զիկիմ, Կանեղծ, Ասլինձա, Գրելի և ուրիշ գիւղերի բնակիչները: Վերադառնողների թիւը ամեն օր աւելանում է: Եկողները պատմում են, որ Թիւրքիա գնացողները սաստիկ փոշմանել են, որ թողել են Ախալցխայի գաւառը և ցանկանում են վերադառնալ, բայց անկարող են այդ անել, որովհետև միջոց չունեն, իսկ այն փողերը, որ հետները վերցրել էին, արդէն սպառվել են և նրանք ստիպված են թափառական կեանք վարելով հայթայթել իրանց ապրուստը և միջոց ձեռք բերել Անդրկովկաս վերադառնալու համար: Կան այնպիսիներն էլ, որ հասել են Բաթում և ուրիշ ծովեզրեայ քաղաքները, բայց չեն կարողանում հասնել իրանց գիւղերը»:

—

ՑԱՐՍԿԻԼ-ԿՈԼՕԴՑԻԻՑ մեզ գրում են. «Մի գեղեցիկ րէֆորմ մտցրվեց այստեղի հայոց եկեղեցում: Ծխատէր քահանայի և ծխականների փոխադարձ համաձայնութեամբ՝ եկեղեցուց վերացվեց գ ա ն ձ ա ն ա կ ը: Քահանան,

---

«Անթիւ անգամ պինդ և պինդ համբուրում եմ քեզ»:

Մի բարակ ու քնքոյշ ծիծաղ դուրս թռաւ տիկնոջ բերանից, բայց դա ամբողջովին դառնութիւն էր: Նամակը ընկաւ, նա բարձրացրեց, դրեց սեղանի վրա և ինքը նստեց նրա կողքին: Եւ դարձեալ մտքերը խառնվեցան այդ փոքրիկ, գեղեցիկ գլխի մէջ. դարձեալ նրա ուղեղը ծակծակում են հարիւր ու մի սուր սլաքներ: Ծանր է, շատ ծանր... մինչև անգամ սրտի հառաչանքը դժուար է դուրս գալիս ներսից, կարծես տանջվում է այնտեղ: Հիմա ինչ անել...

Նա պառկում է, նստում է, թիկն է տալիս բարձերին, շուռ է գալիս կողքի վրա. հանգստութիւն չը կայ, մի ինչ որ բան քրքրում է նրան... Որքան տխուր է այդ հրեշտակը... Ձեռքը գնում է ճակատին, կարծես այդպէս աւելի հեշտ է ղեկավարել անհանգիստ ու խառն մտքերը: Ո՞րտեղից որտեղ: Անյայտութեան մի կուրած անկիւնից նրա առաջն է գալիս գեղեցիկ, քնքոյշ, հրաշեայ երեխան: Նրան գրկում են ջերմեռանդութեամբ. գովում են նրա գեղեցկութիւնը, խելքը. գովելով համբուրում են, հարիւր ու մի փաղաքշական խօսքեր են ասում, շոյում են նրա կակուղ մազերը, փոքրիկ, ձիւնի պէս սպիտակ ծնօտը: Հրճվում է երեխան, ծիծաղում է. նա բախտաւոր է, այդ նոր ծաղիկը. երջանկութեան հրաշալի ժպիտը վարդեր է շաղում նրա փոքրիկ բերանի շուրջը: Եւ նա մոռանում է իրան, մոռանում է այն, ինչ որ ցանկանում էր. մանկական քնքոյշ սիրով, մի սրտառուչ միամտութեամբ անձնատուր է լինում իրան գովողներին, այդպէս սիրողներին: Ա՛հ, սիրելի և խեղճ մանուկ:

Նա հեռացաւ և ահա հայրենի տունն է կանգնած նրա առաջ: Ծանօթ պատկերներ... Ահա ծառերի ծլվլոցից աղմկված բակը, ահա փոքրիկ պարտէզի դուռը, որի ետևում կարմիր, թաւամազ չնիկի սիրուն դունչն է երևում: Որքան սիրուն են դրանք: Տասնութ տարի այդ բակը, նրան շրջապատող հարևանները կեանք են անցկացրել նրա հետ: Թռան այդ յիշողութիւնները, դարձեալ նոյն երեխան է գալիս... Նրան համբուրում են, նրան գովում են, գուրգուրում: Ահա նա նորից ժպտաց, գլուխը թեքեց, հպատակվեց այն քաղցր խօսքերին, փաղաքշանքներին... Էլի պարտէզը. կանաչ գորգը սիրուն, խոշոր ծաղիկներով է զարդարվել. բնութիւնը փայփայում է նրան օր ու գիշեր, սիրունացնում է անդուլ եռանդով: Քանի՜ քանի օրեր են անցկացրել այդ խաղաղ անկիւնում. ընկերներ, ընկերուհիներ, գրքեր, խօսք ու զրոյց, վէճ, ծրագրեր... Նորից և նորից երեխան... զարմանալի է, այս գիշեր նա չէ ուզում հեռանալ: Նրան գովում են, համբուրում: Գգուանքներին վերջ չը կայ: Եւ նա, այդ փոքրիկ, չքնաղ մարդը, որին խաղացնում էին ինչպէս ծաղկի փունջ, բոլորովին գերի դառաւ, ժպտալով, ծիծաղը բերանին կարեց, փշրեց իր ամբողջ ցանկութիւնը, մտաւ քաղցր ու հրապուրիչ ձևերով սարքած հրամանի տակ. մի հրաման, որ նրան խրատելու, որ և է մանկական չարութիւնից յետ կանգնեցնելու միտքը միայն ունէր: Ահա նա լուռ է, փոխված: Իսկ սիրով, գուրգուրանքով խրատողները չեն էլ տօնում իրանց յաղթութիւնը, չեն տօնում անգամ մի թեթև ժպիտով: Որովհետև նրանց արածը մի շատ հասարակ բան էր...

—Բայց ես երեխայ չեմ, Աստուած իմ... բացականչեց նա:

Թէև այդպէս է, բայց նա իր մէջ էլ զգում է մի այդպիսի կաշկանդանք: Նա շարժում է ուսերը, շարժում է թևերը, բայց փոքրիկ ու քնքոյշ շղթան իրան զգալ է տալիս ներսում, մի ինչ որ անյայտ, խոր խորշում. Նրան գերի է գնում միտքը, կամքը և չը կայ դիմադրելու կարողութիւն: Նա յանկարծ յիշեց Աբրահամին, նրա ցրված մազերը, շառագունած դէմքը, յուզմունքից դողացող ձայնը, երբ բողոք, գանգատ էր արտայայտում: Ահա և եկեղեցին և նրա մէջ չոքած փոքրիկները. ցնցոտիներ, խեղճութիւն, մոլորված, մոռացված...

Ո՛չ, տմարդութիւն է դրանց մոռանալը: Էլ ո՞ր օրվայ համար է մարդը: Եւ տիկինը մի ներքին մղումից շարժվեց, շտապ քայլերով մօտեցաւ սեղանին, վերցրեց մի կտոր թուղթ և սկսեց գրել: Նամակը ուղղած էր Աբրահամին: Առաջին տողերը յայտնում էին, որ եթէ հարկաւոր է իր, տիկնոջ, մասնակցութիւնը, պէտք է...

Գրեց միայն այդքանը: Գրիչը այլ ևս չէ շարժվում, կախարդվել է այդ խօսքերից՝ «պէտք է»... Այո՛, պէտք է, բայց ինչ...

Հարկաւոր են խօսքեր, համոզիչ, ծանր բառեր, որոնք մտնեն մարդու ուղեղի մէջ, հասկացնեն թէ պէտք է... ինչ... ո՞ւր են նրանք, այդ բառերը...

Նինօն նրանց չէ գտնում և որքան տանջվում է: Նա բոլորովին ջարդված է, զինաթափ: Գրիչը սառել է նրա մատների մէջ, գրած տողերը տաշորում են նրան, հարկադրում են ցոյց տալ, պարզել: Եկաւ այն վայրկեանը, որ հասկացրեց նրան թէ այլ ևս ոչինչ, ոչինչ չէ կարելի գրել, ամեն ինչ իզուր է... Կանացի ոյժը սպառվեց: Սրտի խորքից մի ջերմութիւն պոկ եկաւ, դանդաղ կերպով բարձրացաւ դէպի վեր, խանձելով կոկորդը... Կուչ է գալիս կոկորդը, իսկ աչքերի մէջ գոյանում է մի ծանրութիւն, որից տաքութիւն է տարածվում գլխի մէջ:

—Հարկաւոր չէ... Թող կատարվի մեծերի կամքը, հառաչեց նա, պատռելով իր գրածը:

Նա յուսահատութեամբ թաղեց իր գլուխը բարձերի մէջ. նրա կուրծքը խիստ ցնցումներով բարձրանում էր և ցածրանում:

Իսկ դրսում, գիշերային սքանչելի անդորրութեան մէջ, դեռ շարունակվում էր կրծքի տախտակի խուլ թնդիւնը, և «մեղայ, մեղայ» բացականչութիւնը կրակոտ ելևէջներով թռչկոտում էր դէպի բարձր...

Լէօ

ինչպէս և եկեղեցու սպասաւորները, գանձանակի փոխարէն՝ ծխից պէտք է ստանան որոշ գումար։ Շատ ցանկալի է, որ Ցարսկիէ-Կոլօդցիի փոքր հայ հասարակութեան այս համակրելի նորամուծութեան արձագանք տային աւելի հայաշատ հասարակութիւնները»։

—

ԿԱՂԶՈՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Նշանադրութեան այն տգեղ սովորութիւնը, որով ամեն մի աղջկայ համար տղայի ծնողներից բաշլըղ են առնում, հետզհետէ աւելի զարգանում է, շնորհիւ մեր հովիւների, որոնք ամենայն եռանդով աջակցում են այդ գործին, փոխանակ խափանելու... Եւ նրանց ջանքերը զուր չեն անցնում։ Ամեն օր նշանադրութիւն է կատարվում, այն էլ 12—14 տարեկան հասակում. ինչ փոյթ թէ աղքատ ծնողները տոկոսով են վեր առնում բաշլըղ վճարելու փողը և երկար տարիներ դատապարտվում են դառն աղքատութեան մէջ քաշ տալ իրանց գոյութիւնը։ Ով որ մի գեղեցկատես աղջիկ ունի, արդէն 12 տարեկան հասակում աճուրդի է հանում, ասելով. «իմ աղջիկը բարդու (ծառ) ծերին է, ով կարող է, թող իջեցնէ», այսինքն ով որ շատ փող տայ, նա էլ կը ստանայ։ Եւ այդպէս երկար միջոց աճուրդը շարունակվում է, մինչև որ անմիտ ծնողների կամքը կատարվում է. ով շատ փող տուեց, նա էլ կը ստանայ անմեղ զոհը, թէկուզ տղան «քոռ ու քաչալ» լինի, բաւական է, որ քաւոր աղէն ժամանակին սովորական խօսքը արտասանէ՝ «դապուլ է» (ընդունելի է), ամեն բան կը վերջանայ»։

—

ԴԻԼԻՋԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Շատ ժամանակ չէ, որ Դիլիջանի հայերի հոգևոր հովիւ է նշանակված Մեսրոպ քահանայ Էդիլեան։ Կարճ ժամանակամիջոցում քահանան ցոյց տուեց եռանդուն գործունէութիւն։ Քարոզներից զրկված ժողովուրդը ամեն կիրակի բաղդ է ունենում քարոզ լսելու։ Մեր աղքատ եկեղեցին կարճ միջոցում բարենորոգվեց։ Ամսիս 18-ին էլ հրաւէր կարդաց և մի փոքրիկ հանգանակութիւն արեց եկեղեցու պակաս սպասները լրացնելու համար»։

—

ՆՈՒԽՈՒՑ մեզ հաղորդում են հետևեալը. «Նուխին բաւականին մեծ քաղաք է, բայց ունի այնպիսի խոշոր պակասութիւններ, որոնք ներելի չեն նոյն իսկ փոքրիկ գիւղաքաղաքներին և ամօթ են բերում նուխեցիներին։ Փոքրիկ քաղաքներ, նոյն իսկ գիւղեր կան, որոնք իրանց միջից կազմակերպած ունեն հրդեհաշէջների խումբ հարկաւոր գործիքներով։ Բայց այդ բանից զուրկ է Նուխին։ Օրինակ, հինգշաբթի, փետրվարի 1-ին, անզգուշութիւնից հրդեհ պատահեց. այրվում էր մի տան ծածկ։ Բազմաթիւ ժողովուրդ հաւաքվեց, չտեսը օգնութեան հասան, բայց այնու ամենայնիւ ազատեցին միայն պատերը։ Սարսափելի էր դրսի տեսարանը։ Կանայք, երեխաներ նստած իրանց ազատած իրերի մօտ, լալիս և աղաղակում էին՝ տեսնելով թէ ինչպէս հրդեհը լափում և տապալում է իրանց սեփականութիւնը և աշխատանքի պտուղը։ Ինչու քաղաքացիները չը պէտք է մտածեն այդ մասին. յուսով ենք որ քաղաքային ինքնավարութիւնը մտցնելուն պէս, Նուխու այդ աչքի ընկնող պակասութիւնը կը լրանայ»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Կ. Պօլսից, Ռուսաց գործակալութիւնը մեզ հեռագրում է փետրվարի 22-ից.

«Այն ժամանակ, երբ Զէյթունի 15 բնակիչները, ժանդարմների պաշտպանութեան տակ, պաշարեղէններ էին առնում Ալբիստանում, 9 հոգի նրանցից սպանվեցին և մի քանիսները վիրաւորվեցին։ Զէյթունցիների աքսորված վեց առաջնորդները բռնված են Մերսինում և ուղարկված են Ադենա, ուր բանտարկված են նրանք։»

—

Լօնդօնից, Ռուսաց գործակալութեանը հեռագրում են հետևեալը փետրվարի 21-ից.

«Համայնքների ժողովում Սամուէլ Սմիտ առաջարկում է քուէարկել մի վճիռ, որով սրտակից համակրութիւն յայտնվի ասիական Թիւրքիայի քրիստոնեայ ազգաբնակութեան տանջանքներին և յոյս յայտնվի, որ նոր միջոցներ ձեռք կառնվեն նրանց վիճակը բարւոքելու համար։ Հռետորը յայտնում է, որ նա համակրում է Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի հետ համաձայնութիւն կայացնելու գաղափարին՝ Թիւրքաց կալուածները բաժանելու համար թէ Եւրոպայում և թէ Ասիայում։ Կէրնավէյ պաշտպանում է Սմիտի առաջարկութիւնը, իսկ Աշմէտ Բարտլէտ հակառակ է դրան։

Համայնքների ժողովը, առանց յատուկ ձայնատուութեան, քուէարկեց Սմիտի առաջարկութիւնը։ Վիճաբանութիւնների ժամանակ Կէրզօն յայտնեց, որ կառավարութիւնը ընդունում է Սմիտի առաջարկութիւնը նրա այժմեան, մեղմ խմբագրութեամբ և նախապէս յայտնելով, որ ի նկատի ունեցած հետևանքներին մտադրութիւն չը կայ հասնել զէնքի ոյժով։ Ապա հռետորը բացատրեց այն պատճառները, թէ ինչու եւրոպական կօնցէրտը այնպիսի ներգործութիւն չարեց, ինչպիսին որ սպասվում էր։ Աւստրո-Ունգարիան պահանջում էր, որ ազդեցութիւն գործվէր սուլթանի վրա, և ոչ թէ սուլթանի կամքի հակառակ։ Ռուսաստանը ցանկանում էր պահել սուլթանի ջանքերի հետևանքին։ Սակայն առանձնացած գործունէութեան եղանակը անգործնական կը լինէր, որովհետև ազգաբնակութեան սպառնող վտանգները, սպառնում էին և եւրոպական խաղաղութեան։ Ինչ որ վերաբերում է Անգլիային, նա առաջվան պէս շարունակում է անել բոլորը, ինչ որ կարող է, հայերի դրութիւնը բարւոքելու համար։»

—

Կ. Պօլսից հեռագրում են փետրվարի 8/12-ից, որ Էրզրումի առաջնորդ Ղևոնդ արքեպիսկոպոս Շիշմանեանը հասել է Երուսաղէմ և նրա բնակութեան տեղը որոշել են Բէթղեհէմի հայոց վանքը։

—

Բացի Կաիրոում հրատարակվող «Միզան» լրագրից, որի գլխաւոր նպատակն է հարուածել սուլթանի խալիֆայութիւնը, Պարիզում ևս հրատարակվում է նոյն ուղղութեամբ մի լրագիր «Մաշվարաթ» (խորհուրդ) անունով, որի խմբագիրն է Րիզա-բէյ։

—

Զէյթունի մասին Րէյտէրի գործակալութիւնը հետևեալ մանրամասնութիւններն է հաղորդում.

«Կայացած կարգադրութեան համաձայն, Զէյթունի իշխանութիւնները ձեռնարկել են Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Իտալիայի հսկողութեամբ (ռուսաց հիւպատոսը վերադարձել է Հալէպ) իրանց հայրենիքը ուղարկել ժողովրդի այն ահագին բազմութիւնը, որ ապաստան էր գտել Զէյթունի սարերում, Մարաշի և Այնթապի կոտորածներից փախչելով։

«Զինուորական իշխանութեան և հիւպատոսների մէջ մշակված ծրագրի համաձայն, բոլոր ապաստանվածները պէտք է ենթարկվեն բժշկական քննութեան՝ զինուորական բժիշկների կողմից՝ իրանց տները վերադառնալուց առաջ։ Ով նրանցից հիւանդ գտնվի, պէտք է դրվի հիւանդանոցում։ Երեք մուսուլման և երեք քրիստոնեայ անդամներից բաղկացած մի յանձնաժողով, շրջանի գլխաւոր կառավարչի նախագահութեամբ, պէտք է որոշի փոխադրութեան մանրամասնութիւնները։ Ուղարկվողների մանրամասն ցուցակը պէտք է կազմեն այն գիւղերի մուխտարները, որտեղ նրանք ուղարկվում են, և պէտք է ծանուցանեն Մարաշի կառավարութեան՝ նրանց ողջ և առողջ տեղ հասնելու մասին»։

—

Րէյտէրի գործակալութիւնը հեռագրում է Կ. Պօլսից, փետրվարի 22-ից.

«Եւրոպական հինգ հիւպատոսները, որոնք գընացել էին Զէյթուն բանակցելու հայ ապստամբների անձնատուր լինելու մասին, հեռագրել են իրանց դեսպաններին, թէ աննկարագրելի թըշուառութիւն է տիրում Զէյթունում ապաստանած տասն մէկ հազար փախստականների մէջ։ Բազմաթիւ տղամարդիկ և կանայք հասարակ ցնցոտիներ չունեն իրանց ուժասպառ եղած մարմինը ծածկելու և նրանց կրած տանջանքները ցրտից՝ սարսափելի են։ Քաղցածութիւնը, հիւանդութիւնները մեծ կոտորած են անում երեխաների մէջ։ Կառավարութեան գանձարանը դատարկ է և անմիջական օգնութիւնը անհրաժեշտ է։ Դեսպանները որոշել են հանգանակութիւն բանալ տանջվողներին օգնելու համար։»

—

Արդէն հաղորդեցինք, որ Կարմիր Խաչի ընկերութեան ներկայացուցիչ օրիորդ Պարթըն հասել է Կ. Պօլիս։ Այդ առիթով Կ. Պօլսից գրում են.

«Կարմիր Խաչը ընկերք շատ գործ պիտի ունենայ Հայաստան, եթէ յաջողի իր մարդասիրական գործը մինչև հոն հասցնել։ Հայաստանէն հասած նամակները լեցուն են տխուր նկարագրութիւններով. ցուրտը, անօթութիւնը, կեանքի անապահովութիւնը կը փճացնեն կոտորածներէն ազատող խեղճերը։»

—

«Новое Время» լրագրում տպված է հետևեալ հեռագիրը Լօնդօնից.

«Կապոյտ գրքի» հրատարակութիւնից յետոյ անգլիական մամուլը մի ամբողջ արշաւանք է սկսել Ռուսաստանի և նրա արևելեան քաղաքականութեան դէմ, կցելով իր արշաւանքին վիրաւորական ակնարկներ և յանդիմանութիւններ Ռուսաստանի հասցէին, որը, իբր թէ արևելեան քրիստոնեաներին յանձնել է թիւրքերին՝ գիշատելու համար։ Այդ յարձակմունքներին իբրև պատասխան, տիկին Օլգա Նօվիկօվա զետեղել է «Daily News» լրագրի մէջ մի նամակ, որի մէջ արիաբար յետ է մղում անգլիական մամուլի յարձակմունքները։ Հիմնվելով հրատարակված պաշտօնական դօկումէնտների վրա, տիկին Նօվիկօվա ապացուցանում է, թէ Թիւրքիայի քրիստոնեաների պաշտպանութեան գործում Ռուսաստանը վարվել է միշտ անկեղծութեամբ և պարզութեամբ։ «Երբ Անգլիան հայերին թիւրքաց լծից ազատելու համար—ասում է տիկին Նօվիկօվա—կանի նոյն իսկ մի ամբողջ դարի ընթացքում գոնէ այն զոհերի կէսը, որ Ռուսաստանը արել է արևելքի ամեն մի քրիստոնեայ ազգի համար, այն ժամանակ միայն Անգլիան իրաւունք կը ստանայ մատնացոյց անել այդ սուրբ գործում իր արած ծառայութիւնների վրա։ Ռուսները լաւ յիշողութիւն ունեն. մենք դեռ չենք մոռացել Անգլիայի գործողութիւնը Սան-Ստէֆանօյի դաշնագրից յետոյ և մենք բոլորս Անգլիային ընդունակ ենք համարում, որ նա կը վարվի ներկայումս էլ այնպէս, ինչպէս նա վարվեց եօթանասնական թւականներին»։

«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ԳՈՐԾԸ»

—

Ֆրանսիայում վաղուց գոյութիւն ունի մի կրօնական ընկերութիւն «L'oeuvre des Ecoles d'Orient» (Արևելքի դպրոցների գործը) անունով, որին անդամակցել կարող է ամեն մի մարդ, տալով նոյն իսկ մի ամենափոքր ողորմութիւն։ Ընկերութիւնը, որ հիմնվել է 1859 թւին, իրան նպատակ է դրել պահպանել և տարածել եկեղեցիների միութեան գաղափարը նոր սերունդի կրթութեան միջոցով՝ հաստատելով դրա համար Արևելքում դպրոցներ, սէմինարիաներ, ապաստարաններ, որբանոցներ, անկելանոցներ և մանաւանդ պատրաստելով արևելեան զանազան դաւանութիւնների բանիմաց հոգևորականներ։

Այդ ընկերութիւնը հրատարակում է երկու ամիսը մի անգամ մի հանդէս մի և նոյն անունով։ Այդ հանդէսի յունվար-փետրվարի համարը ամբողջովին նուիրված է Հայաստանի կոտորածներին։ Նրա մէջ տպված է՝

1) Ֆրանսիայի Րէմսի արքեպիսկոպոս կարդինալ Լանժէնիօյի նամակը, որով նա հանգանակութիւն է բացանում իր թեմի մէջ Հայաստանի քրիստոնեաների օգտին. 2) Օտօնի, Շալօնի և Մաքօնի եպիսկոպոսի՝ Պէրրօ կարդինալի նամակը, նոյն գործի համար. 3) Ագարեան պատրիարքի նամակը խմբագրութեան ուղղած, որի մէջ զարմանք է յայտնում, որ կաթօլիկ Ֆրանսիան կարող էր այնպէս անտարբերութիւն ցոյց տալ դէպի թշուառ քրիստոնեայ-հայերը. 4) Բաղդադի, Միջագետքի, Քուրդիստանի և Ներքին-Հայաստանի արքեպիսկոպոս և առաքելական պատուիրակ մօնսինեօր Ալտմայէրի նամակը, որի մէջ յայտնում է, որ իր թեմը կազմող քսան կաթօլիկ վիճակներից, տասն և մէկը ենթարկվել են կոտորածի և աւարառութիւնների. 5) կոտորածների նկարագրութիւնները և պատմութիւնները, գրված միսիօնարների ձեռքով և 6) զանազան անձանց նամակները, որոնցով հասարակ բանւորներ, արհեստաւորներ գումարներ են ուղարկում և խնդրում թոյլ տալ իրանց աղքատիկ լուման գցել «իրանց թշուառ եղբայրների» համար բացած հանգանակութեան գանձարանի մէջ։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Տրապիզօն, փետրվարի 16-ին

Շապին-Գարահիսարից հաղորդում են, որ ձիւնը երեք թիզ բարձրացած է և շատեր զուրկ են պաշտպանուելու բոլոր միջոցներէ. ցրտէն կը սառին ու կը դիականման ողորմելի կերպով։

Երէկ գիշեր օդը անհագնապէս դղրդեցաւ հրացաններու պայթումէն և իսլամներու վայրենական գոռում գոչումէն։ Այս ընդհանուր շփոթաղմուկը յոյներն, հայերն և առհասարակ բոլոր քրիստոնեաներն ահ ու սարսափի մատնեց։ Շատեր չուարած կաղաղակէին՝ ուր փախչել, ուր ապաստանել։ Մութէն կը վախնային փողոց ելնել, կասկածելով որ դաւադրութիւն սարքուած է. սակայն շատ տղամարդիկ, կին և մանկտիք՝ բաւական սիրտ առած սկսան դուրս ելնելով այս ու այն կողմ վազվռտել։

Սովորականէն քիչ մը աւելի մտածելու սովոր եղողներն՝ կրնային գիտնալ թէ այս խընկարկուած վառօդը՝ լուսնին խաւարման համար էր. բայց ինչպէ՞ս կարելի է յուզուած մտքերը հաշտեցնել այս անակնկալ ու արտասովոր դէպքին հետ, ինչպէ՞ս բացատրել, ինչպէս հանդարտեցնել անոնց վրդովմունքներն։ Երէկ երեկոյ՝ գոգցես սեպտեմբեր 26-ի ողբերգութիւնը կը ներկայացնէր։

Թ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Ուրմի, փետրվարի 6-ին

Մաքսային խնդիրը, շնորհիւ Շահի գթասրտութեան, վերջնականապէս կարգադրված է արդէն մի բարձրագոյն հրամանով, որի համաձայն նախկին քիդաբչէի (մաքսացուցակ) տրամադրութեան րաֆթար պիտի անեն, այսինքն եօլա գնան։

Գարագէօզ գիւղում մի աղէտալի դէպք պատահեց անցեալ օր։ Ասօրիները հարսանիք ունէին և հրաւիրել էին նաև իրանց գիւղի աղայի ընտանիքը. այն ինչ թուրք կանայք դռներից նայում էին պարողների զուարճութեանը, յանկարծ փեսայի եղբօր ատրճանակը դատարկվում է՝ մահացու կերպով վիրաւորելով աղայի կնոջ, որը և իսկոյն մեռնում է։ Հարսանիքը խանգարվեց, ակամայ մարդասպանը փախաւ, հարսը վերադարձաւ իր հօր տունը և այժմ «պլոկում» են փեսայի թշուառ ծնողներին, որ բաւականի կարողութիւն ունեցող մի գերդաստան է։

Օսմանեան յանձնաժողովը, որ այստեղ էր եկել անցեալները՝ պարսկահպատակ քրդերի Վանի նահանգից բերած կողոպուտները պահանջելու, Սօմա էր ուղևորվել Բաղըր խանի Սէրդիբի հետ խորհրդակցելու, որը այն կողմի պարսկական զօրքի հրամանատարն է։ Այնտեղ էր հասել նաև հռչակաւոր քուրդ Շէյխ-Համիդ-բէկը Բաշքալէից՝ բանակցութեան համար։ Սօմա մի դաւառ է Շիգկակ աւազակաբարոյ քրդերով բնակված, որոնց ցեղապետ Ահարկու Համզէ Աղային մի քանի տարի առաջ սպանել է Էմիրի Նզամը։ Բանակցութիւնները կատարելիս՝ Շէյխ Համիդ, որ Աղբակի Համիդիյէ հրամանատարն է և «փաշա» տիտղոսն է ընդունել անցեալ տարի, զարմանք է յայտնում պարսից զօրապետին այն մասին, թէ ինչու պարսիկները այնքան լաւ են վարվում հայերի հետ։ Բաղըր խանը պատասխանում է թէ Նորին Վեհափառութիւն Նասրէդդին Շահը ամեն օր հեռագրում է Ատրպատականի բոլոր հաքիմներին, որ լաւ պահպանեն իր հաւատարիմ, ազնիւ հայ հպատակներին և թէ ով որ նրանց դժգոհութեան և գանգատի պատճառ տայ, պատասխանատու պիտի համարվի։ Եւ իբր ապացոյց իր ասածին ծոցից՝ մի քանի հեռագրի պատճէններ է դուրս բերում ցոյց տալիս։

Այստեղ լուր է տարածված, որ սահմանում կարգ պահպանելու համար Նէվրուզից յետոյ (մարտի 10-ին) պարսկական երեք բանակներ ուղևորվելու են դէպի օսմանեան սահմանագլուխը՝ մինը Սօմայի կողմից, երկրորդը՝ Բաժիրգէ և երրորդը Գօթուրի մօտ։ Զօրքեր լինելու են հետևակ, ձիաւոր և թնդանօթաձիգ։

Արգոս

ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՐՑԸ ԱՆԳԼԻԱՅՈՒՄ

Կանանց հարցը Անգլիայում ստանում է գործնական բնաւորութիւն: Կանայք աշխատում են քաղաքական իրաւունքներ ձեռք բերել և ազդել երկրի հասարակական գործերի վրա: Նրանց դատը արդէն բազմաթիւ պաշտպաններ ունի, և անհամար միտինգներ քննում են այն միջոցները, որոնցով կարելի է աջողեցնել կանանց իրաւունքները լայնացնելու գործը:

Անգլիական ազատամիտ «Daily News» լրագիրը հաղորդում է, որ այժմ տիրում է մի մեծ աշխոյժ և կենդանութիւն այն բոլոր ընկերակցութիւնների խմբերի մէջ, որոնք յատկապէս զբաղված են կանանց ընտրողական իրաւունքների գործով: Կառավարութիւնը խոստացել է առաջիկայ մայիս ամսին պարլամենտում հերթական խնդիր չինել կանանց մասնակցութիւնը պարլամենտական ընտրութիւնների մէջ. այդ խնդրի մեծ պաշտպաններն են, ի միջի այլոց, Չարլզ Դիլկ և Ջօն Բէօրնս:

Կանանց դատի պաշտպանները մի կողմից պատրաստում են հասարակական կարծիքի տրամադրութիւնը իրանց օգտին, միւս կողմից աշխատում են ազդել պարլամենտի ներկայ անդամների վրա և գրգել, որ նրանք մասնակցեն այն նիստին, որտեղ պէտք է կարդացվի և քննվի բիլլը: Կանանց իրաւունքը պաշտպանողների թիւը բաւական մեծ է պարլամենտականների շրջանում: Պաշտպանների թւումն է և ներկայ մեծ գործողներից մէկը՝ Բալֆուրը:

Դեռ հազիւ տասն և հինգ տարի է անցել այն օրից, որ Կեմբրիջի համալսարանը թոյլ տուեց կանանց՝ հարցաքննութիւն տալ գիտնական տիտղոսներ ձեռք բերելու համար: Կանայք սկզբում քիչ էին օգտվում այդ թոյլտուութիւնից, սակայն գիտութեամբ պարապող կանանց թիւը շատ շուտով մեծացաւ և մինչև այժմ արդէն 659 կանայք ստացել են զանազան գիտնական ճիւղերի համար գիտնական տիտղոսներ:

Եթէ այժմ պարլամենտը իրապէս լուծի և կանանց քաղաքական իրաւունքներ ձեռք բերելու խնդիրը կանանց օգտին, այն ժամանակ կանանց համար կը բացվի գործունէութեան մի լայն ասպարէզ և նրանք նոր աշխոյժով կը նուիրեն իրանց հասարակական գործունէութեան:

ՏՐԱՆՍՎԱԱԼԻ ՀԱՐՑԸ

Տրանսվաալի հարցը, որ այժմ էլ դեռ յուզում է ամբողջ Անգլիայի հասարակական կարծիքը, ինչպէս երևում է, մտնում է մի նոր փազիսի մէջ: Անգլիայի գաղթականութեան մինիստր Չէմբէրլէն քիչ ժամանակ առաջ ուղարկեց Անգլիայի ներկայացուցչին հարաւային Աֆրիկայում՝ մի նոր ծրագիր՝ Տրանսվաալի հանրապետութեան նախագահ Կրիւգէրին ներկայացնելու համար. այդ ծրագիրը, ինչպէս հաղորդում են լրագիրները, մի պարզ և հասարակ home rule է, ճիշդ այնպէս, ինչպէս մի ժամանակ առաջարկվում էր Իրլանդիայի համար: Այժմ ամեն բան կախված է նրանից, թէ ինչպէս կը վերաբերվի Կրիւգէր այդ ծրագրին,—կընդունի, թէ կը մերժի. դրա համեմատ էլ կորոշվի Անգլիայի ապագայ քաղաքականութիւնը այդ հարցի վերաբերմամբ, ինչպէս և կորոշվի վերջնականապէս այն հարցը, արդեօք Տրանսվաալի հանրապետութիւնը անկախ մի պետութիւն է, թէ Անգլիայի հովանաւորութեան ենթակայ մի երկիր:

Ի նկատի ունենալով, որ այդ հարցը դեռ շուտով չը պէտք է անհետանայ քաղաքական ասպարիզից, աւելորդ չենք համարում ծանօթացնել «Մշակի» ընթերցողներին Տրանսվաալի պատմութեան և վէճի առարկայ եղող խնդրի հետ, օգուտ քաղելով «Вѣстникъ Европы» ամսագրի փետրվարի համարում տպված տեսութիւնից:

Հարաւային Աֆրիկայում, Բարեյուսոյ հրուանդանի մօտ կայ անգլիական մի մեծ գաղթականութիւն, որ կոչվում է Կապլանդիա: Այդտեղ կային նաև հօլլանդական ծագում ունեցող շինական կալուածատէրեր, որոնք կոչվում են բօէրներ (գիւղացիներ, գերմաներէն Bauer):

Բօէրները նահապետական կեանքով ապրող մի հողագործ ժողովուրդ լինելով, չը կարողացան ապրել անգլիացիների հետ և քառասուն ու չորս տարի սրանից առաջ, 1852 թւին, հեռանալով Կապլանդիայից, ձեռք բերին քաղաքական անկախութիւն և հիմնեցին Տրանսվաալի հանրապետութիւնը: Այդտեղ նրանք ստիպված էին յամառ կռիւներ մղել շրջակայ վայրենի ցեղերի—զուլուսների և մաթաբէլէների հետ: Շուտով այդտեղ հաստատվեցին և օտար երկիրներից եկած գաղթականներ, գլխաւորապէս անգլիացիներ, որոնք իրանց նախաձեռնող ոգու շնորհով ստեղծեցին երկրի մէջ մեծ արդիւնաբերական հաստատութիւն, ձեռք գցեցին երկրի վաճառականութիւնը և դարձան կապիտալիստներ: Այդ օտարերկրացիները կոչվում են ուիթլանդէր: Տրանսվաալին դրացի է հարաւ-աֆրիկեան Շարթէրէդ հզօր և հարուստ անգլիական ընկերութիւնը, որ իր սեփական ծախսով մի ամբողջ կազմակերպված զօրք է պահում, իր կալուածները պաշտպանելու պատրուակով:

Անգլիացիները միշտ աշխատում էին տիրել Տրանսվաալին և ճշմարիտ, 1877-ին նրանց աշխատութիւնը աջողութեամբ պսակվեց և Տրանսվաալը միացրվեց Անգլիայի կալուածների հետ. բայց 3 տարուց յետոյ, 1880-ին, բօէրները ապստամբվեցին և մեծ հարուածներ հասցրին Անգլիային ու իրանց յաղթութիւններով ստիպեցին Անգլիային ձեռք վերցնել իրանցից, պահպանելով միայն անուանական հովանաւորութիւն: 1884-ին այդ հովանաւորութիւնն էլ վերացաւ և Տրանսվաալի համար պարտադիր եղաւ միայն՝ առանց Անգլիայի համաձայնութեան, օտար պետութիւնների հետ դաշնագիրներ չը կապել:

Այդպիսով Տրանսվաալը, իբրև անկախ հանրապետութիւն, գոյութիւն ունի միայն 1880 թւից և այդ ժամանակից ի վեր նրա նախագահն է Կրիւգէրը, որը ընտրվել է երեք անգամ: Այդ հանրապետութեան մէջ քաղաքական իրաւունքներ վայելում են միայն բօէրները, որոնք հողագործներ են, և թւով փոքրամասնութիւն են կազմում, մինչ ուիթլանդէրները, մեծ մասամբ անգլիական հպատակներ, որոնք կազմում են երկրի գլխաւոր արդիւնաբերողները և որոնց ձեռքումն է կենտրոնացած հարստութիւնը, զրկված են այդ իրաւունքներից և զուր տեղ աշխատում են իրաւունք ձեռք բերել մի քանի տարիներից ի վեր: Այդտեղից ծագել է մի խուլ պայքար բօէրների և ուիթլանդէրների մէջ: Քաղաքացիական և քաղաքական իրաւունքներ վայելող չափահաս բօէր տղամարդկանց թիւն է 24,000 ամբողջ հանրապետութեան մէջ, որոնք և տնօրինում են հանրապետութեան վիճակը, իսկ չափահաս ուիթլանդէրների թիւը 60,000 է, գրեթէ երեք անգամ աւելի: Քաղաքացի բօէրները ընտրողական իրաւունք ունեն 16 տարեկան հասակից. նրանք ընտրում են 24 ներկայացուցիչներ, որոնք «ժողովրդական խորհուրդ» անունով կենտրոնացնում են իրանց ձեռքում ամբողջ օրէնսդրական և գործադիր իշխանութիւնը: Կառավարչական գործերը վարում է կարգադիր ժողովը, որ բաղկացած է տասներկու անդամներից: Հանրապետութեան նախագահը ընտրվում է նոյնպէս քաղաքացիների ընդհանուր քուէարկութեամբ: Ժողովրդական խորհրդի մէջ աթոռ կարող են ունենալ միայն քաղաքացի բօէրները և միայն նրանք կարող են վճռել օրէնսդրութեան և կառավարութեան վերաբերեալ բոլոր գործերը, 13 ձայների մեծամասնութեամբ:

Սակայն բօէրների տիրապետութիւնը կայանում է միայն նրանում, որ նրանք մնում են իբրաւատէր քաղաքացիներ, մինչ բազմաթիւ եկւոր արդիւնաբերողները համարվում են օտարաքաղաքացիներ. բայց դրա փոխարէն ոչ ժողովրդական խորհուրդը, ոչ նախագահ Կրիւգէրը որ և է կերպով չեն արգելում այդ օտարականներին ձեռք գցել Տրանսվաալի ճոխ և ոսկով հարուստ հողերը, առաջ տանել զանազան վաճառականական և արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ ու կենտրոնացնել իրանց ձեռքի մէջ երկրի ամբողջ հարստութիւնը: Այդ հանգամանքի շնորհիւ Տրանսվաալի պետութեան եկամուտը, որ առաջ միայն 75 հազար ֆունտ ստէրլինգ էր, այժմ, այդ օտարականների գալուց յետոյ, հասել է 1,750,000 ֆունտի և այդ տուրքերի ամենամեծ մասը վճարում են, ի հարկէ, օտարականները:

Այդ է պատճառը, որ անգլիացի եկւորները, լինելով պետական տուրքերի գլխաւոր վճարողներ, չէին կարողանում տանել, որ տուրքերի և հարկերի բաշխման ու երկրի կառավարութեան գործում իրանք կրաւորական դեր խաղան և ձըգտում էին շարունակ ձեռք բերել քաղաքական իրաւունքներ:

Այդ մասին կը խօսենք միւս անգամ:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՄԱՍՍՕՎԱ, 20 փետրվարի: Իտալական զօրքերի բանակից հեռագրում են, որ գեներալ Բարատիէրի վճռեց յարձակվել շօացիների վրա փետրվարի 18-ի առաւօտեան երեք զօրասիւներով: Ձախ թևի վրա գտնվում էր գեներալ Ալբէրտօնէի սիւնը, բաղկացած տեղական հետևակ զօրքի 4 բատալիօններից և լեռնային 4 թնդանօթներից, կենտրոնը կազմում էր գեներալ Արիմօնդիի բրիգադան. աջ թևի վրա գնում էր գեներալ Դաբօրմիդի բրիգադան լեռնային 4 թնդանօթներով. պահեստի համար կանգնած էր գեներալ Էլլէնի բրիգադան արագաձիգ թնդանօթների բատարէյայով: Առաջաւոր զօրասիւները հասան Ադիւի ճանապարհին և գրաւեցին նրան, առանց կռւի: Գեներալ Ալբէրտօնէի զօրասիւնը, ընթանալով դէպի Աբավարին, շուտով կռիւ սկսեց շօացիների ամբողջ զօրքի հետ: Զօրասիւնը չը կարողացաւ դիմանալ աբիսինցիների գեռակշռող ոյժերին և ստիպված էր օգնութեան կանչել գեներալ Արիմօնդիի բրիգադան, որը թողեց կենտրոնը, զօրասիւնի յետ քաշվելը կանգնեցնելու համար: Ալբերտօնի իր նեղ ընկած դրութեան պատճառով, չը կարողացաւ միացնել իր բոլոր ոյժերը, այն ինչ շօացիների յարձակումը բոլոր կէտերի վրա սաստկանում էր: Իտալացիները ստիպված էին թողնել իրանց դիրքերը: Տեղական պայմանների մեծ դժուարութիւնների պատճառով, լեռնային թնդանօթները չը կարողացան տանել: Մինչև այժմ յայտնի չեն իտալացիների կորուստների մանրամասնութիւնները: Իտալացիները յետ քաշվեցին դէպի Բէլէզ:

ԻՐԿՈՒՏՍԿ, 20 փետրվարի: Իրկուտսկի նահանգապետը իր ուղարկած էստաֆէտի պատասխանն ստացաւ: Ուստիանսկում առևտրով պարապող գիւղացի Կուչնարէվ, 1895 թւի նոյեմբերի 10-ից գրած նամակում, հաղորդեց Եակուտի վաճառական Կուշնարէվին, «իմացանք, որ էկսպէդիցիայի գլխաւորը՝ դոկտոր Նանսէն գտաւ հիւսիսային բևեռը և մի անյայտ երկիր և յետ վերադարձաւ: Նշանակում է Սառուցեալ ովկիանոսը կուսումնասիրվի:» Կուչնարէվի հաղորդած լուրը հաստատող տեղեկութիւններ չեն ստացված Եակուտսկում:

ԲԵՐԼԻՆ, 21 փետրվարի: Իտալացիների կրած վճռական պարտութիւնը այստեղ շատ մեծ տպաւորութիւն գործեց: Իտալական արժէթղթերի գինը շատ ընկաւ թէ այստեղ, և թէ եւրօպական բոլոր բորսաներում:

ՄԻՒՆԽԷՆ, 20 փետրվարի: Բաւարական խնամակալի ներկայացուցիչը թագադրութեան ժամանակ Մօսկվայում կը լինի պրինց Լիւդվիգ, երկու գեներալների, երկու ադիւտանտների և Բերլինի բաւարական զինւորական գործակալի ուղեկցութեամբ:

ՀՌՈՄ, 21 փետրվարի: Լրագիրները՝ գեներալ Բարատիէրի յարձակումը շօաների մի շատ զօրեղ դիրքի վրա՝ անուանում են մի շատ համարձակ փորձ յաղթութիւն տանելու մինչև գեներալ Բալդիսէրի յանձն կառնէր գլխաւոր հրամանատարութիւնը: Իտալական զօրաբանակի դըժուար դրութիւնը, որը յետ կը քաշվի դէպի Ասմարա, պահանջում է այժմ գլխաւոր հրամանատարի ամենամեծ սառնասրտութիւն և կառավարութեան եռանդ:

ՀՌՈՄ, 21 փետրվարի: Իտալական մի քանի քաղաքներում տեղի ունեցան ցոյցեր, գլխաւորապէս ուսանողների կողմից, բայց ծանր բնաւորութիւն չունէին: Հռոմում փորձ արին ցոյց անել, բայց արգելեցին:

ՀՌՈՄ, 21 փետրվարի: Նէապօլից այստեղ ժամանեց թագաւորը: Նրան դիմաւորեցին մինիստրները և իշխանութիւնները: Հասարակութիւնը հիացմունքով ողջունեց նրան: Լրագիրները յոյս են յայտնում, որ երկիրը հաստատակամութիւն կը ցոյց տայ: Պատերազմին մասնակցող իտալական զօրքերի թիւը որոշում են 15,000 հոգի, լեռնային 10 բատարէյաներով: Գեներալ Բալդիսերա Մասսօվա կը գայ վաղը:

ՄԻԼԱՆ, 21 փետրվարի: Իտալացիների կռիւը աբիսինցիների հետ Ադուի մօտ շարունակվեց 6 ժամ: Մասնակցում էր 15 հազար զինւորներից բաղկացած զօրքը 60 թնդանօթներով: Լուր է պտտում, որ Բարատիէրի վիրաւորված է և մեռաւ: Ստիպված էին շատ թնդանօթներ թողնել: Լրտեսները դաւաճանեցին իտալացիներին:

ՍՕՖԻԱ, 21 փետրվարի: Սան-Ստեֆանօի դաշնագիրը կապելու և Բօլգարիայի ազատութեան տարեդարձը տօնվեց հանդիսաւոր կերպով:

ԼՈՆԴՕՆ, 21 փետրվարի: «Times» լրագրի տեղեկութիւնների համեմատ, մարշալ Ֆուադփաշա սուլթանի ներկայացուցիչը կը լինի թագադրութեան ժամանակ:

ՊԱՐԻԶ, 22 փետրվարի: Թատրոնի դեկորացիաների պահեստը Ալբէնի փողոցի վրա այրվեց: Հրդեհը մեծ չափեր է ընդունում և սպառնում է հարևան տներին: Մարդկային զոհեր չը կան:

ՄԻԼԱՆ, 22 փետրվարի: Հռոմը սգաւորված է: Համալսարանի շինութեան վրա ծածանվում են սև դրօշակներ: Թատրոնները փակված են: Հաստատում են, որ Ադուէի մօտ եղած կռւում ընկան 8000 իտալացիներ: Դաբօրմիդա, Ամիմէնդի, Ալբէրտօնէ, Էլլէնօ գեներալները և գնդապետ Գալլիանօ վիրաւորված են: Վախենում են, որ ստիպված կը լինեն պաշարեղէններով հարուստ Ադիգրատ ամրոցը անձնատուր անել: Շօացիները առաջ ջարդեցին զօրքի ձախ թևը, յետոյ ճեղքեցին կենտրոնը և ջարդեցին աջ թևը: Իտալացիները փախան, թողնելով 53 թնդանօթներ: Բարատիէրի անվնաս է: Նրան հրաման է ուղարկված անյապաղ զօրքի հրամանատարութիւնը յանձնել գեներալ Լամբէրտիին և վերադառնալ Իտալիա, ուր տեղի կունենայ զինւորական դատարան: Ումբէրտօ թագաւորը մերժեց ընդունել մինիստրութեան հրաժարականը: Դիմադրական պատգամաւորները սպառնում են իրանց լիազօրութիւններից հրաժարվել և մեղադրում են Բարատիէրիին և Կրիսպիին: Այստեղ, Վենեցիայում և Տուրինում կանայք պրօցէսիաներ են կազմում, բարձրաձայն պահանջելով իտալացիների վերադարձը Աֆրիկայից:

ՀՌՈՄ, 22 փետրվարի: Բոլոր լրագիրները հաստատում են մինիստրութեան հրաժարականի լուրը, որի մասին վաղը կը հաղորդվի պատգամաւորների ժողովին և սենատին: Նիստերը կը յետաձգվեն, մինչև թագաւորը վերջնական վճիռ կընդունի: Մինիստրութիւնը կը ներկայացնի պարլամենտին Աֆրիկային վերաբերեալ բոլոր դօկումէնտները: Թագաւորը խորհրդակցեց պատգամաւորների ժողովի և սենատի նախագահների հետ: Վաղը նա կը կանչի իր մօտ՝ դրութեան քննութեան համար, քաղաքական ուրիշ գործողներին:

ՀՌՈՄ, 22 փետրվարի: «Ստեֆանիի գործակալութիւնը» հաղորդում է. «Կրիսպին յանձնեց թագաւորին մինիստրութեան հրաժարականի խնդիրքը: Թագաւորը պատասխանեց, որ վճիռ կը կայացնի յետոյ: Պատգամաւորների ժողովի վաղը նշանակված նիստը կը բաւականանայ կառավարութեան կողմից տուած տեղեկութիւններով: Մինիստրութիւնը յայտնեց, որ հրաժարականի խնդիրք տուեց և ժամանակաւորապէս պահում է իշխանութիւնը իր ձեռքը՝ ընթացիկ գործերը վարելու համար: Այսօր Կրիսպին ներկայացրեց պատգամաւորների ժողովին դօկումենտներ Աֆրիկայում տեղի ունեցած անցքերի մասին, սկսած Ամբա-Ալաջիի մօտ եղած կռւից:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, սիֆիլիս և վեներական հիւանդութիւնների:
Դ. Գ. ՋԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
Կին-բժիշկ ԴՈՒՆԱՅԵՎԱ-ՌՈՒԴԵՆԿՕ—10—11 ժ. կանանց և երեխ. հ.
Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ. երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ:
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին, երեխայոց և նեարդային հ. երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—5—6 ժ. երեքշ. հինգշ. և շաբաթ:
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—5—6 ժ. երկուշաբթի չորեքշաբթի և ուրբաթ:
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—6—7 ժ. Սիֆիլիսի, մէզի և սեռական օրգանների հ. ներքին և մորթի հ.
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն:
Վճար 50 կ.: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ
Մ. Գ. ՀԵՋՈՒԲԵԱՆԻ
(Գօլօվինսկի պրօսպեկտ, տուն Անանօվի, նոր թատրօնի դէմ)
ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ առաւօտեան 9 ժամից մինչև 6 ժամ երեկոյեան:
Բժշկում է ատամները, պլօմբ է անում և դնում է արհեստական ատամներ:
(№ 133) 25—30

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

ԲԻՍ-ԳՈՒՏՄԱՆԻ

(Տնային գործածութեան համար)

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՄԻՇՈՒՆԱ, այն է հաստատ մահ մկներին, խլուրդներին և ուրիշ կրծողներին: Այս միջոցը արտաքսում է այդ կենդանիներին գլխաւորապէս բնակարաններից, այնպէս որ նրանք չեն մնում գետնայարկի տակ և չեն տարածում գարշահոտութիւն:

ՄԼԱԿՆԵՐԻ ԴԷՄ ՀԵՂՈՒԿ ոչնչացնում է նրանց ընդմիշտ: Նա շատ հաճելի հոտ ունի և բոլ չէ թողնում ճերմակեղէնի, կօշիկների և կարասիքի վրա: փոշիացնելով նրան, սենեակի օդին հաճելի թարմութիւն են հաղորդում և միաժամանակ հալածում են ցեցը, ճանճը և մոծակները:

ՓՈՇԻ՝ ՄԻՋԱՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ, ամենայարմար միջոցն է բոլոր միջատները և նրանց սաղմերը բոլովին ոչնչացնելու համար: Այդ փոշին անփոխարինելի է լուեր և մլակներ ոչնչացնելու համար անկողիններում, ներքնակներում, թաղիքով պատած փայտային պատերում: Ոչնչացնելով ցեցը և չունենալով նաֆթալինի անհաճոյ հոտը, այս փոշին բոլորովին փոխարինում է նրան. դրա համար հարկաւորութիւն չը կայ ամառը տալ մուշտակները և ուրիշ մորթեղէն իրերը պահելու համար: փոշու ազդեցութիւնը, երբ նրան գործածում են ամեն տեսակ միջատների, մրջիւնների դէմ—գրեթէ վայրկենական է—հետևանքը զարմանալի: (№ 23) 1—50

Գ Ր Ա Դ Ա Ր Ա Ն — Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ր Ա Ն

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

(Սերգիեվսկայա փողոց, տուն Ալիխանեանի, № 16)

ԲԱՑ Է { Առաւօտեան ժամ 9—2, երեկոյեան 5—8 ժամ
Կիրակի և տօն օրերը առաւօտեան 9—12 ժամ }

ՏՈՒՆ ՏԱՆԵԼՈՒ համար տրվում են ամսագրեր, լրագրեր և գրքեր:

ՎՃԱՐԸ տարեկան—4 ր., ամսական—40 կոպէկ, մուտքը—2 կոպէկ:

Կովկասագիտութեան և արևելագիտութեան համար կայ առանձին բաժին:

Ստացվում են՝ հայերէն 1) Մշակ, 2) Արձագանք, 3) Նոր-Դար, 4) Տարազ, 5) Աղբիւր, 6 Մուրճ, 7) Թատրոն, 8) Հորիզոն, 9) Լումայ, 10) Արարատ, 11) Արաքս, 12) Հանդէս Ամսօրեայ, 13) Բազմավէպ, 14) Շաւիղ, 15) Ծաղիկ, 16) Հայրենիք:

Ռուսերէն 1) Кавказъ, 2) Новое Обозрѣніе, 3) Тифл. Листокъ, 4) Кавк. Сельск. Хозяйство, 5) Новости, 6) Русскія Вѣдомости, 7) Новое Время, 8) Московскія Вѣдомости, 9) Биржевыя Вѣдомости, 10) Каспій, 11) Недѣля, 12) Нива, 13) Всемірн. Иллюстрація, 14) Петерб. Жизнь, 15) Лучъ, 16) Иверія (վրացերէն):

Ռուսաց ամսագրներ՝ 1) Русская Мысль, 2) Русское Богатство, 3) Міръ Божій, 4) Сѣверный Вѣстникъ, 5) Вѣстникъ Европы, 6) Книжки Недѣли, 7) Вѣстникъ, Иностранной Литературы, 8) Вопросы Философіи и Психологіи 9) Русскій Архивъ, 10) Новое Слово, 11) Новости Печати, 12) Воспитаніе и Обученіе. (№ 17) 3—4

ՕԺԻՏԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա Ղ Ջ Կ Ե Ր Ա Ն Ց Հ Ա Մ Ա Ր

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽՆ է 23,000,000 րուբլի:
ընկերութեան տոկոսաբեր թղթերը պահվում են պետական բանկում:

Ծնողներին, խնամատարներին և առհասարակ այն անձանց, որոնք ցանկանում են ապահովացնել աղջկանց ապագան, „ՌՕՍՍԻԱ" ընկերութիւնը առաջարկում է ՕԺԻՏԻ (բաժինք) ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Օրինակ, եթէ ցանկանում են երկու ամեայ աղջկայ համար ապահովացնել 5000 ՌՈՒԲԼԻ ՕԺԻՏ, այնպէս որ, 18 ՏԱՐԵԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ստանան այդ գումարը, (այսինքն 16 տարուց յետոյ), այն ժամանակ այդ տեսակ ապահովագրութեան համար ապահովագրողը „Րօսսիա" ընկերութեանը պիտի վճարի ամեն 3 ամսից յետոյ 52 րուբլի:

Սոյնանման ապահովագրութիւններ կարելի է կայացնել նաև այն պայմանով, որ ապահովագրողին անմիջապէս վերադարձվին բոլոր իր վճարած տուրքերը (պրէմիաները,) եթէ միայն ապահովագրված երեխան վախճանվի պայմանաւորեալ ժամանակից առաջ:

1895 թւի յունվարի 1-ին „ՌՕՍՍԻԱ" ընկերութեան մէջ ապահովագրված էին 31,701 անձինք 83,708,760 րուբլի դրամագլխով:

Տղայ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ համար ևս կարելի է ապահովացնել դրամագլուխ նոյն կերպով, ինչպէս աղջկանց, և այդ դրամագլուխը կը ստացվի իբրև թոշակ (պէնսիա) ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼՈՒ համար, եթէ միայն ապահովագրած երեխան կապրի մինչ պայմանաւորեալ ժամանակամիջոցը:

Ապահովագրութեան մասին յայտարարութիւններն ընդունվում են և ամեն տեսակ տեղեկութիւններ հաղորդվում են Վարչութեանը Ս. Պետերբուրգում (Большая Морская, սեփական տուն, № 37), կովկասեան շրջանի համար ընկերութեան Վարչութեան մէջ, որ գտնվում է՝

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Սերգիեվսկայա փ. տ. № 6. (երկրորդ յարկում) և բոլոր գործակալութիւններում կայսրութեան բոլոր քաղաքներում:
(№ 71) (շ.) 16—52

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ
վաճառվում են հետևեալ հայերէն գրքերը — Գինը

1) ԷՎԼԻՆԱ, Գրիգոր Արծրունու . . . . . 50 կոպ
2) ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ, Գ. Արծրունու 20 „
3) ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ, Խ. Մալումեանի . . . . . 50 „
4) ՍԱՍՈՒՆ, Ա. Քալանթարի . . . . 20 „

Օտարաքաղաքացիները կարող են վճարը փոխի տեղ ուղարկել պօստային մարկաներով: (№ 59) 10—10

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԻՑ

1893 թ. յունիսի 8-ին Պանդոկային Արդիւնաբերութեան կանոնադրութեան § 34 համաձայն, Քաղաքային Վարչութիւնը խնդրում է շնորհ բերել իր շնութիւնը՝ հիւրանոցներ պահողներին այս տարվայ մարտի 2-ին, շաբաթ, րէստօրաններ և կօֆէ-րէստօրաններ պահողներին ներկայ տարվայ մարտի 6-ին, չորեքշաբթի, բուֆէտների տէրերին ներկայ տարվայ մարտի 8-ին՝ ուրբաթ, խոհանոցներ ունեցող կահաւորված սենեակների, զարեջրատների և նախաճաշիկ կամ տաք կերակուր ծախող „բէնկօվի պօգրէբ" անուանված գինետների տէրերին այս տարվայ մարտի 9-ին՝ շաբաթ, իրանց մէջ որոշելու համար յօգուտ քաղաքի տրվելի պանդոկային տուրքը ներկայ 1896 թւին, առաւօտեան 10 ժամին:

Իսկ պանդոկների, դուքանների, սրճարանների, նախաճաշիկ կամ տաք կերակուր ծախելու իրաւունք ունեցող թէյարանների, կոնդիտէրների, կարկանդակներ տեղն ու տեղը ուտելու, և ուտելեղէնների խանութների, իջևանների տէրերին, Քաղաքային Վարչութիւնը նոյն Պանդոկային Արդիւնաբերութեան կանոնադրութեան §§ 33 համաձայն, խնդրում է շնորհ բերել իր շնութիւնը՝ 1) ՊԱՆԴՈԿՆԵՐ պահողներին այս տարվայ փետրվարի 20-ին, երեքշաբթի, 2) ՍՐՃԱՐԱՆՆԵՐ, ՆԱԽԱՃԱՇԻԿ կամ ՏԱՔ ԿԵՐԱԿՈՒՐ ԾԱԽՈՂ ԹԷՅԱՐԱՆՆԵՐ, ԿՕՆԴԻՏԷՐՆԵՐ և ՏԵՂՆ ՈՒ ՏԵՂԸ ՈՒՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԿԱՆԴԱԿՆԵՐ ԾԱԽՈՂ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԻ տէրերին այս տարվայ փետրվարի 22-ին, հինգշաբթի, 3) ՈՒՏԵԼԷՂԷՆՆԵՐԻ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ պահողներին այս տարվայ փետրվարի 24-ին, շաբաթ, 4) ԻՋԵՒԱՆՆԵՐ պահողներին այս փետրվարի 27-ին, երեքշաբթի և 5) դուքաններ պահողներին այս տարվայ փետրվարի 29-ին, հինգշաբթի, որոշող յանձնաժողովի անդամներ ընտրելու համար, առաւօտեան 10 ժամին: (№ 22) 2—3

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ խորհուրդը յայտնում է ի գիտութիւն ընկերութեան անդամների, որ այս փետրվարի 25-ին, կիրակի, երեկոյեան ժամը 7-ին, Թիֆլիսի Դումայի դահլիճում, նշանակված է

Ը Ն Դ Հ Ա Ն Ո Ւ Ր Ժ Ո Ղ Ո Վ

որի պարապմունքի առարկաները լինելու են.

1) Քննութիւն և հաստատութիւն ընկերութեան 1896 թ. ընդհանուր՝ այն է խորհրդի և 16 ճիւղերի (Ախալցխայի, Երևանի, Ախալքալաքի, Կարսի, Նուխու, Նոր-Բայազէդի, Կաղզուանի, Շուշու, Արմաւիրի, Վաղարշապատի, Ալէքսանդրապոլի, Բաթումի, Արդւինի մասնաժողովի, Գօրու, Թելաւի, Դերբէնդի)—նախահաշուի:

2) Ընկերութեան Ախալցխայի ճիւղի առաջարկը՝ վարչութեան նախկին նախագահ Իսահակ Մէլիք-Հայկազեանին ընկերութեան պատուաւոր անդամ ընտրելու մասին:

3) Պաշտօնատար անձանց ընտրութիւնը, այն է. 1) ընդհանուր ժողովի նախագահի և քարտուղարի. 2) խորհրդի 7 անդամի. 3) խորհրդի 3 փոխ-անդամի. 4) վերստուգող յանձնաժողովի 3 անդամի և 5) դրադարանական յանձնաժողովի 5 անդամի:

Ընկերութեան անդամները հրաւիրվում են վճարել իրանց անդամակցական վճարը 1896 թ. համար, խորհրդի դրասենեակում, Սէրգիէվսկայա, տուն № 16:
(№ 21) 3—3

Հ Ա Յ Գ Ո Ր Ծ Ի Չ Ն Ե Ր Ի Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ն Ե Ր Ը

Լուսանկար Տէր-Ղևոնդեանի մօտ վաճառվում են հետևեալ հայ գործիչների պատկերները՝

Հոգևորականներ.—հինգերորդ դարու գործիչներից՝ ՍԱՀԱԿԻ և ՄԵՍՐՈՊԻ: Ժամանակակիցներից՝ ՆԵՐՍԷՍ V, ԳԷՈՐԳ IV, ՄԱԿԱՐ և ՄԿՐՏԻՉ կաթողիկոսների, ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱԼԷԱԹՃԵԱՆԻ (կաթողիկոս Կիլիկիայի), ՄԱՏԹԷՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆԻ, ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆԻ, ԽՈՐԷՆ ՆԱՐՊԷՅԻ և ուրիշ արժանաւոր հոգևորականների:

Նոյն տեղը վաճառվում են.—ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ, ՐԱՖՖԻԻ, ՌԱՖԱՅԵԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆԻ, ԾԵՐԵՆՑԻ, ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑԻ, Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ, Պ. ԱԴԱՄԵԱՆԻ (բոլոր դերերում նկարված), ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐԻ, կենդանի ԳՐՈՂՆԵՐԻ, նշանաւոր հայ ԿԱՆԱՆՑ՝ Ս. ՏԻՒՍԱԲԻ, ՄԱՐԻԱՄ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ-ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ, «ՄՇԱԿԻ» ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԻ յոբելեանական ալբոմը, նմանապէս ուրիշ զանազան գործիչների լուսանկարները:

Վերոյիշեալ պատկերները արժեն՝ մեծադիր 3 րուբլի, ՄԻՋԱԿ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ 1 րուբլի, ԿԱԲԻՆԷՏԱՅԻՆ կոչված պատկերները՝ 40 կոպէկ, ՎԻԶԻՏ կոչված պատկերները՝ 20 կոպէկ:

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ. Фотографія Теръ-Гевондянца (На Михайловск. мосту). Ճանապարհածախսը գնողի վրա է: (№ 117) 4—10

Բ Ե Ռ Տ Է Տ եւ Ը Ն Կ.

ՊԱՍՏԵՕՐԻ ՍԻՍՏԵՄՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾ ԲՕԺՕԺԻ ՍԵՐՄԸ

Բաղդադի սպիտակ բօժօժից, Սարդինիայի և Ֆրանսիական դեղին բօժօժից:

Առևտրական տունը, որ գոյութիւն ունի 1868 թւից՝ պատիւ ունի յայտնելու շերամապահներին և ցանկացողներին, որ պայմանի և գնի մասին պէտք է դիմել ԲԱԹՈՒՄ եղբ. Մնացականեանց ներին հետևեալ հասցէով.—

БАТУМЪ, Бр. Мнацаканянцъ. (№ 1) (շ.) 8—8

ԿԱԿԱՕ ԲԼՕՕԿԸՐ

ՍՆՆԴԱՐԱՐ ԽՄԻՉՔ, արկղիկներում, $^1/_1$, $^1/_2$, $^1/_4$ և $^1/_8$ կիլօգրամ:
(GRAND PRIX) Բարձրագոյն պարգև: Անտվէրպէնի 1894 թւի համաշխարհային ցուցահանդիսում:

Գլխաւոր պահեստը՝ դեղարարական ապրանքների Բարձրագոյն հաստատված կովկասեան ընկերութիւնը Թիֆլիսում: (№ 6) (ե) 6—50

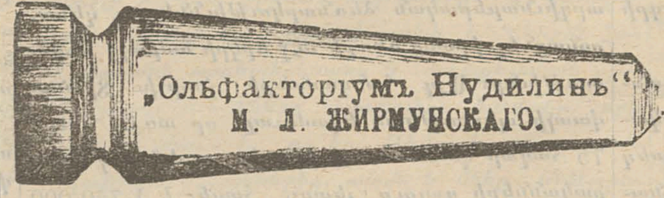

ՄԻՋՈՑ ԽԱՐԲՈՒԽԻ ԴԷՄ

բժշկական դեպարտամենտից թոյլատրված

ՕԼՖԱԿՏՕՐԻՈՒՄ ՆՈՒԴԻԼԻՆ

Մ. Լ. Ժ Ի Ր Մ Ո Ւ Ն Ս Կ Ո Ւ

Ծախվում է 40 կոպէկով

Դեղագործական Ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մէջ՝ Թիֆլիսում: (№ 22) 30—30

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 23 Февраля 1896 г.

Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.